

F A J A Ť U K A

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska
Kultúrno – spoločenský štvrťročník

Ročník VII.

Marec 2025

1/2025

ISSN 2644-593X

Internetové vydanie

redakcia.fajauka@gmail.com

www.ssb.sk

ÚVODNÉ SLOVO	3
ROZHOVOR	
Rozhovor s Ľubomírom Kmeťom	4
ZO ŽIVOTA SPOLKU	
Jubilanti/Oslávenci	10
Bolí sme	11
Turnaj v hre tabla	13
Cesta Tabla (Anna Koláriková)	14
VÝROČIA A OSOBNOSTI	
Ku storočnici Zuzany Chalupovej (Ján Botik)	15
TÉMA	
Čo nám rozprávajú pitvarošské priezviská (Michal Hronec)	18
SPOMIENKY	
Rozpomienky na Brašljanicu, 2. časť (Jozef Nosál')	22
Z TVORBY NAŠICH KRAJANOV	
Dobrá kniha nemá koniec (Ema Sklabinká)	25
Nespavá nervozita (Aleksandra Muhová)	25
NAŠI NAJMENŠÍ KRAJANIA	
Chytráčik	26
ZO ŽIVOTA INÝCH SPOLKOV	
Kovačiské insitné umenie zapísané do zoznamu UNECSO	27
GRADINÁRSKA RUBRIKA	
Ako pestovať georgíny	28
DO SPOLOČNOSTI	
Podávanie rúk	29
TRADIČNÉ RECEPTY	
Ťahané rejteša	30
VÝZVA	
VI. ročník literárnej súťaže Dolnozemske zlaté pero	31

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska / Vychádza štvrťročne / Redakcia si vyhradzuje právo krátenia a úpravy príspevkov / Neobjednané rukopisy nevraciamy / Príspevky prijímame v elektronickej podobe / Uverejnením príspevku v časopise dáva autor redakcii súhlas na jeho uverejnenie

Šéfredaktor: Katarína Koňariková

Redakčná rada: Martin Mikuláš, Zuzana Trunnerová, Darina Voleková, Adriana Reptová, Martin Štrbka

Jazyková korektúra: Darina Voleková

Grafická úprava: Anna Koláriková

Ilustrácie: Štefan Jančík

Adresa redakcie: Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

e-mail: redakcia.fajauka@gmail.com

Internet: www.ssb.sk

ISSN: 2644-593X

Časopis vyšiel s finančnou podporou
Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

ÚRAD
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRANIČÍ

Fotka na prednej strane obálky: Členovia Výboru krátko po zvolení dňa 1. 3. 2025 Bratislava

Milí krajanovia,
prichádza jar – čas prebúdzania, nových začiatkov a sviežich inšpirácií. Slnko sa odvážnejšie opiera do strešných škridiel, kvety nesmeli vykúkajú spod zeme a vzduch vonia novými príbehmi. Aj my v redakcii sme pre vás pripravili vydanie plné farieb, ľahkosti a sviežich tém, ktoré rozjasnia vaše dni.

V tomto čísle sa ponoríme do tradícií i súčasného života Slovákov na Dolnej zemi, prinesieme príbehy ľudí, ktorí uchovávajú dedičstvo našich predkov, a pootvoríme dvere k inšpirácii na tvorivú jar. Čakajú vás zaujímavé rozhovory, pestrá paleta kultúrnych podujatí aj kúsok nostalgie vo fotografiách a spomienkach.

Nedávno sme sa zišli na Valnom zhromaždení nášho Spolku, kde sme si zvolili nových aj staronových členov Výboru. Ďakujem za prejavenu dôveru a opätovné zvolenie do funkcie predsedníčky. Výbor Spolku bude najbližšie dva roky pracovať v zložení - Magda Antalíková, Pavel Hekel, Mária Jánošíková, Pavel Klátik, Anna Koláriková, Katarína Koňariková, Ľudmila Kozmelová, Marianna Kráľovičová, Peter Kubovič, Zuzana Tichá, Klára Tokošová a Darina Voleková. Tešíme sa na spoluprácu a krásne projekty, ktoré nás čakajú. Funkciu vo Výbore zložila Betka Folňanová, Anka Jánošíková, Martin Štrbka a Štefan Červenák. Ďakujeme im za prácu, ktorú pre Spolok nezištne vykonávali a zároveň sa teším, že nám aj naďalej budú zachovávať priazeň.

Rok 2025 bude pre nás plný aktivít a významných udalostí. Čaká nás spoločný zájazd do Vojvodiny, kde navštívime našich krajanov a spoznáme ich bohatú kultúru a tradície. Plánovaná je návšteva Padiny, Pivnice, Starej Pazovy a Báčskeho Petrovca, kde sa budú konať Dni Petrovca, na ktoré sa nesmierne tešíme. Pre našich najmenších pripravujeme výlet do Slovenského Komlóša – veríme, že si odnesú nezabudnuteľné zážitky. Prijali sme aj pozvanie pani starostky Jevišovky Boženy Bošiakovej a v máji navštívime i tento kraj, ktorý je úzko spätý s naším krajanovým príbehom.

A čo je najdôležitejšie – tento rok oslávime 35. výročie založenia nášho Spolku! Bude to príležitosť obzrieť sa späť na všetko, čo sme za tie roky spoločne dokázali, a s nadšením vykročiť do ďalších rokov spolupráce a priateľstva. S radosťou vám môžeme oznámiť, že plánujeme bohatý program, ktorý bude zahŕňať odovzdávanie pamätných medailí, rôznych ocenení a ďalších významných udalostí, ktoré nám umožnia spoločne osláviteľ tento významný míľnik. Veríme, že tento rok bude pre nás všetkých nezabudnuteľný a posilní našu komunitu a spoločné ciele.

Prajem vám krásne prežitie Veľkonočných sviatkov a príjemné čítanie Fajauky.

Ing. Katarína Koňariková, PhD.
predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska

Rozhovor s predsedom

Združenia pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov

Ing. Ľubomírom Kmeťom

Narodil som sa v menšej obci Košúty, neďaleko Galanty. Moji starí rodičia z matkinej strany pochádzali z Moravy a zaoberali sa poľnohospodárstvom. Do Košút sa presťahovali po 1. sv. vojne, keď si tu kúpili pozemky predávané štátom v rámci pozemkovej reformy. Postavili si tu dom a začalo sa im v hospodárení pomerne dariť. Tu sa do nového domu narodila moja mama. Prišlo však búrlivé obdobie 30-tych a 40-tych rokov, vtedajšia štátna moc ich vyhnala naspäť na Moravu. Po vojne sa vrátili do Košút a začali hospodáriť nanovo.

Môj otec pochádzal zase z roľníckej rodiny v Liptovskej Sielnici. Po vojne ako mladý chlapec sa dostal do Košút, kde sa spoznal s mamičkou. A výsledkom okrem iného bolo, že som sa v roku 1957 ako piate dieťa narodil aj ja.

Škola mi nikdy problémy nerobila, chodil som tam rád. Po gymnáziu som sa prihlásil na štúdium technickej kybernetiky do Ilmenau vo vtedajšej Nemeckej demokratickej republike. No a tam som v roku 1982 štúdium s úspechom ukončil. Po návrate do Československa som pracoval v oblasti robotiky v SAV v Bratislave, neskôr vo firme IBM a v 90-tych rokoch som sa osamostatnil.

Pracujete aj v Matici slovenskej. Akú máte funkciu a kedy ste do Matice vstúpili?

Celý môj profesijný život som pôsobil najmä v nemecky hovoriacich krajinách, často som bol v zahraničí. Členom MO Matice slovenskej v Galante som sa stal v roku 1990, avšak aktívnejšie som sa začal zapájať do matičnej práce, až keď som bol už viacej doma. V roku 2016 som sa stal členom výboru nášho MO a od roku 2021 som predsedom MO MS v Galante.

Môžete nám priblížiť, ako a kedy vzniklo vaše združenie? Kde má sídlo a kto sú jeho štatutári?

Ako to v živote býva, človek sa začne viacej zaujímať o svojich predkov, až keď už mu zomrú rodičia. Musí v tomto ohľade mentálne dozrieť. Ja som nebol výnimkou. Keď zomrel môj otec, pokúšal som sa spracovať jeho rodokmeň. Natrafil som však na mnoho problémov, lebo v Sielnici žilo veľmi veľa menovcov a bolo ťažké ich rozlíšiť. Rozhodol som sa preto spracovať rodokmene pre celú obec. Pretože som sa celý život

zaoberal programovaním, nebolo pre mňa až tak zložité vyvinúť k tomuto účelu špecializovaný program. Spracovanie matriky celej farnosti je rozsiahla práca a bohužiaľ sa mi nepodarilo nikoho nadchnúť pre tento projekt.

Keď zomrela mama mojej manželky, tiež sme začali pátrať po jej predkoch. Takto som sa dostal na faru v Slovenskom Komlóši. (Slovenský Komlós - Tótkomlós je obec na juhu dnešného Maďarska, ktorú od roku 1746 osídlili Slováci z vtedajších hornouhorských stolíc.) Zhodou okolností mali na fare nafotené všetky svoje matriky a p. farár Spišák nám skeny matrik

poskytol. No a medzi Komlóšami, ktorí sa po vojne presídlili na Slovensko a ich potomkami sa postupom času našli a nadchli záujemcovia o takéto spracovanie svojej histórie. Takto sa k tejto myšlienke postupne od roku 2016 pridávali ďalší dobrovoľníci. Po dokončení spracovania matriky Slovenského Komlóša sme sa pustili aj do spracovania matrik ďalších, pôvodom slovenských obcí v panónskej nížine. Aby sme mohli svoju činnosť efektívnejšie organizovať, založili sme v roku 2020 „Združenie pre genealogický výskum dolnozemsých Slovákov“. Združenie má sídlo v Galante, avšak naši členovia sú z rôznych kútov Slovenska, Maďarska, ale aj z Čiech a zo Srbska. Prácu združenia riadi 5 členný výbor, štatútom organizácie som ja.

Aké sú hlavné aktivity združenia? Môžete nám opísať proces indexácie matrik, párovanie údajov a tvorbu databázy?

Naším hlavným dlhodobým cieľom, a teda aj hlavnou aktivitou, je postupné vytváranie genealogickej databázy dolnozemsých Slovákov.

Dolnozemskí Slováci sú Slováci, ktorí od konca 17-ho storočia vo viacerých vlnách postupne osídľovali po Turkoch vyludnenú veľkú panónsku nížinu. Z dnešného pohľadu sú to najmä oblasti v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku, v menšom rozsahu v Bulharsku a Chorvátsku. Za 9 rokov našej činnosti sme postupne naindexovali alebo indexujeme matriky obcí:

z Maďarska - Slovenský Komlós, Pitvaroš, Ambrózka, Čanádalbert, Veľký Bánhedeš, Békešská Čaba, Sarvaš, Malý Kereš.

z Rumunska - Nadlak

zo Srbska - Kulpín, Pivnica, Báčska Palanka, Báčsky Petrovec

Je to spolu už takmer 900 000 záznamov v databáze.

Indexáciu robia jednotliví dobrovoľníci doma na svojich počítačoch. V prvom rade musíme zabezpečiť prvotný materiál, teda musíme mať k dispozícii nafotenú matriku. O tejto téme by sa dalo dlho rozprávať. Následne potom rozdelíme jednotlivé obdobia na spracovanie. Podľa možnosti tak, aby jeden indexér spracovával jeden typ rukopisu. Do genealogického programu prepisujeme všetky údaje z matričného skenu, teda napr. z matriky krstov aj údaje o krstných rodičoch, rôzne poznámky a podobne.

Takisto prepisujeme mená a priezviská v tvare, ako ich zapísal farár, ale aj v tzv. normalizovanom tvare. Toto nám potom umožňuje využiť podporu počítača pri vytváraní rodových väzieb. Aby som význam „normalizácie“ mien trochu priblížil. Napríklad také jednoduché slovenské meno Alžbeta sa v spracovaných matrikách vyskytlo v 53 rôznych verziách. (Erža, Erzsébet, Elisabetha, Elisa, Orzsi, Alžbeta, Eržika...). No a dnešné počítače ešte nie sú také múdre, aby automaticky zistili, že v 19-tom storočí meno Orzsi a Elisabetha mohlo patriť tej istej osobe. Iba farár

ho vždy inak zapísal. Podobné, neraz veľké rozdiely nachádzame v dolnozemských matrikách aj pri prepisoch priezvisk slovenských obyvateľov jednotlivých lokalít.

V pravidelných (väčšinou mesačných) intervaloch indexéri posielajú spracované záznamy do centrálnej databázy, kde sú ešte raz podrobené kontrole a stávajú sa súčasťou spoločnej databázy.

Po naindexovaní matriky obyčajne pristúpime aj k druhému kroku, teda vytváraniu rodových väzieb, my tomu hovoríme párovanie. Teda sa vlastne spájajú jednotlivé záznamy o narodení, o sobášoch a o úmrtí. Znie to jednoducho, tento proces vie byť ale aj veľmi zložitý. Najväčšie problémy vznikajú, ak boli do matriky zapísané nesprávne údaje (a v 18-tom a 19-tom storočí je to pomerne častý jav), alebo ak sa daná osoba premenovala. Toto je u dolnozemských Slovákov bohužiaľ tiež dosť častý jav, (ktorý v období nevoľníctva často vyplynul z ich obáv, aby zamietli akékoľvek stopy za svojimi útekmi od pôvodných zemepánov na „Hornej zemi“, v období maďarizácie zase zo silného tlaku prostredia) a veľmi to sťažuje našu prácu. V takýchto prípadoch sa meníme na detektívov.

Ako zabezpečujete pravidelnú komunikáciu medzi členmi združenia a čo zahŕňajú pracovné stretnutia a výlety?

Ako som už uvádzal, sme roztrúsení vo viacerých lokalitách strednej Európy. Vďaka technologickému pokroku vieme ale túto prekážku prekonať. Raz mesačne mávame online porady, kde sa navzájom informujeme o práci na jednotlivých projektoch, o vzniknutých problémoch, o nastávajúcich úlohách. Na tieto stretnutia používame ako platformu skype. A samozrejme využívame k tomuto aj privátnu časť našej webovej stránky. Občas sa treba ale aj fyzicky stretnúť a porozprávať sa. Dnes sa tomu hovorí moderným pojmom teambuilding. Takto sa snažíme

zorganizovať stretnutie celého kolektívu aj s partnermi raz na jar a raz na jeseň. V minulom roku sme sa stretli v rekreačnom areáli v Patinciach, tento rok pripravujeme takéto stretnutie v maďarskom mestečku Malý Kereš (Kiskőrös) – rodisku Alexandra Petroviča, snáď najslávnejšieho maďarského básnika. Mimochodom aj Malý Kereš osídlili v roku 1718 Slováci najmä z novohradskej a peštianskej stolice.

Aké boli hlavné dôvody, ktoré viedli k tomu, že sa členovia združenia rozhodli začať pracovať na indexácii matričných záznamov Dolnej zeme?

Ako som už spomínal, na začiatku bola myšlienka a niekoľko zhôd okolností. Pre pôvodný zámer, spracovať matriku cirkevného zboru v Liptovskej Sielnici sa mi nepodarilo nikoho nadchnúť tak, aby sa aj reálne zapojil do práce. V prípade Slovenského Komlóša sa ale ľudia našli. Najprv jeden, potom ďalší, až nás je v súčasnosti cca 25 aktívnych spolupracovníkov. Jedná sa takmer výhradne o potomkov dolnozemských Slovákov. Keď som sa pýtal kolegov, že čo ich motivuje k takejto časovo veľmi náročnej práci, najčastejšou odpoveďou bolo, že sa aspoň takouto formou chcú poďakovať apovkovi a mamovke (starkému a starkej) za lásku a všetko to pekné, čo im dali.

Kto boli „prvolezci“ tejto aktivity a aké výzvy museli prekonať na začiatku?

Ako prvá sa do spolupráce pripojila Danka Tummová. Ona je taká „otvorená hlava“ a zaujíma ju všetko nové. Môj problém bol okrem iného aj ten, že som komunitu potomkov dolnozemských Slovákov v okolí Galanty poznal dosť málo. Za socializmu sa o tom, že existujú nejakí dolnozemskí Slováci, hovorilo v médiách iba minimálne. Následne sa pripojila Eva Tušková no a potom sa postupne pridávali

Spoločná fotografia členov Združenia pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov

d'alší. Najväčším problémom zo začiatku bolo naučiť sa správne čítať rukopis farárov no a samozrejme sme museli vypracovať „metodik“ paralelnej práce viacerých ľudí na projekte. S tým súviselo množstvo neustálej programátorskej práce, neustáleho vylepšovania funkcií nášho genealogického programu.

Akým spôsobom sa môže každý záujemca zapojiť do tohto projektu, aj keď nemá odborné vzdelanie alebo nevláda maďarčinu?

Celý systém práce je zvolený tak, aby sa nevyžadovali nejaké mimoriadne zručnosti. Podstatné je, aby záujemca mal naozaj záujem o projekt a aby mal vnútornú motiváciu. Vyžaduje sa iba mať doma počítač a internet. Máme medzi sebou aj kolegu, čo bude v tomto roku oslavovať už 90-te narodeniny a patrí medzi najaktívnejších spomedzi nás. Matriky na Dolnej zemi sa v 18-tom storočí písali po latinsky, zhruba od prvej polovice 19-ho storočia sa prešlo na maďarčinu. Sila kolektívu spočíva aj v tom, že si jeden druhému navzájom vieme aj

poradiť, ak máme problém s lúštením zápisu. K tomuto nám veľmi pomáha možnosť zdieľania obrazovky, ktorú platforma skype poskytuje.

Ako hodnotíte prínos starších členov združenia, ktorí sa zapájajú do tejto náročnej, ale hodnotnej práce?

Základnou požiadavkou je, aby mal daný človek pre túto prácu motiváciu. No a mladí ľudia väčšinou uprednostia iné aktivity. Takže prínos starších členov k tomuto spoločnému dielu je nezastupiteľný.

Môžete nám priblížiť proces párovania matričných údajov? Prečo je táto fáza dôležitá a kto ju vykonáva?

Vytváranie rodových väzieb – po našom párovanie, je niekedy pomerne zložitý proces. Jeho hlavným prínosom je objektivizácia matričných záznamov (často sa tu odhalia rôzne chyby, či už omyly farárov, alebo aj chyby vzniknuté pri prepise matriky). No a samozrejme potom výsledok takéhoto párovania námramne uľahčuje prácu bádateľa.

Jednoducho si klikne na daný záznam a systém mu automaticky vykreslí rodokmeň s predkami aj s potomkami. Väčšinou sa robia rodokmene pre významné rody. My tu našou prácou ale vytvárame rodokmene pre celú zvolenú obec, teda pre masu zväčša jednoduchých ľudí, roľníkov, o ktorých by sa v tomto zmysle nikto nezaujímal. My im umožňujeme nahliadnúť do svojej „genealogickej“ minulosti.

Aké informácie môžu záujemcovia nájsť na webovej stránke združenia? Ako sa k týmto informáciám dostanú a aké sú podmienky prístupu?

Na webe nášho združenia máme okrem iného zverejnenú aj našu genealogickú databázu, ako aj údaje z množstva spracovaných cintorínov, samozrejme pri dodržaní pravidiel GDPR. Zverejnená databáza obsahuje aktuálne cca 620 000 záznamov. Postupne sa k nim pridávajú ďalšie spracované obce. Zvolili sme systém, kde po zaplatení malého poplatku získá bádateľ prístup k databáze. Aktuálne je ale prístup k databáze (ešte od Vianoc) otvorený.

Obraz rodostromu Jána Janka

Aký je proces tvorby rodokmeňov a aké výhody prináša váš genealogický program pre členov, ktorí sa chcú podieľať na tvorbe svojich rodokmeňov?

Dolnozemskí Slováci žili dlhú dobu väčšinou v súvisiacich komunitách, preto sa dajú zo spracovaných matrik vytvoriť pomerne súvislé rodokmene. Členovia, ktorí sa podieľajú na našich projektoch získavajú plný prístup k nášmu genealogickému programu ako aj k spracovaným dátam. Otvárame ale aj podobné projekty pre iné obce. Napr. ja som takouto metódou spracoval matriku ECAV v Liptovskej Sielnici, kolega sa pustil do spracovania matriky Terchovej, ďalší kolega by chcel takto spracovať matriku obce Babiná. Bolo by pekné, keby sa podarilo postupne jednotným spôsobom takto spracovať slovenskú históriu, podobne, ako sa o to napríklad

usilujú v Maďarsku. Pokúšal som sa v tomto smere už osloviť amatérskych genealógov, zatiaľ však bez úspechu.

Aké sú vaše skúsenosti s medzinárodnou spoluprácou, konkrétne s organizáciou MACSE, a aké konkrétne výsledky ste dosiahli?

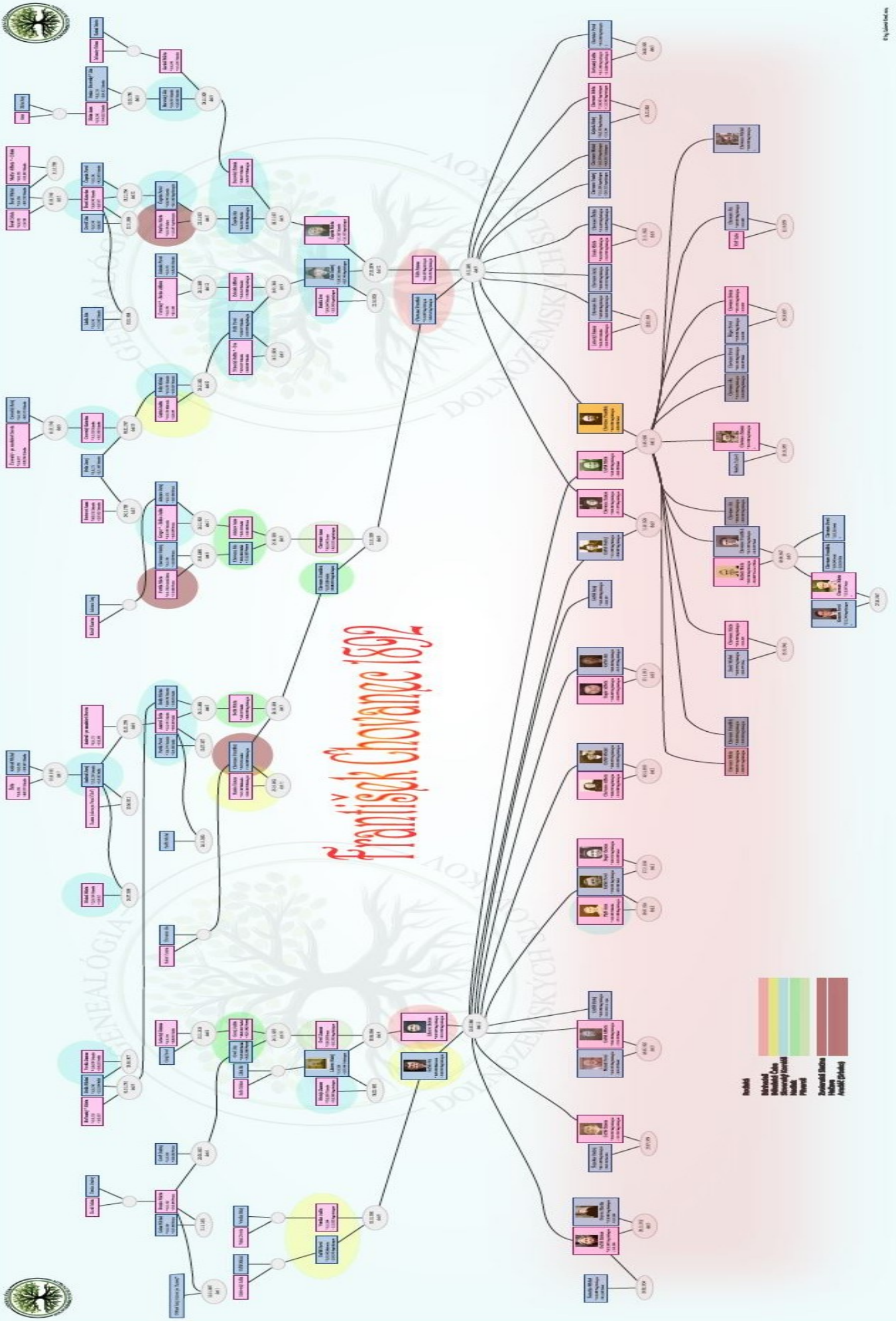
V našej práci sa snažíme koordinovať činnosť aj so zahraničnými partnermi. Konkrétne v Maďarsku existuje organizácia MACSE – „Maďarská spoločnosť pre rodopisný výskum rodín“. MACSE je pomerne veľká organizácia, ktorá má vyše 2000 členov. Dali si za cieľ spracovať matriky z oblasti celého niekdajšieho Uhorského kráľovstva. Aby sa nerobila tá istá práca dvojmo, vymieňame si navzájom naindexované matričné údaje. Napríklad kolegovia z MACSE

prepísali matriku sobášov ECAV zo Sarvaša a dáta nám poskytli. My sme im na oplátku zase poskytli adekvátne množstvo spracovaných záznamov z matriky krstov. Takto je to výhodné pre obe strany. A o tom spolupráca má byť.

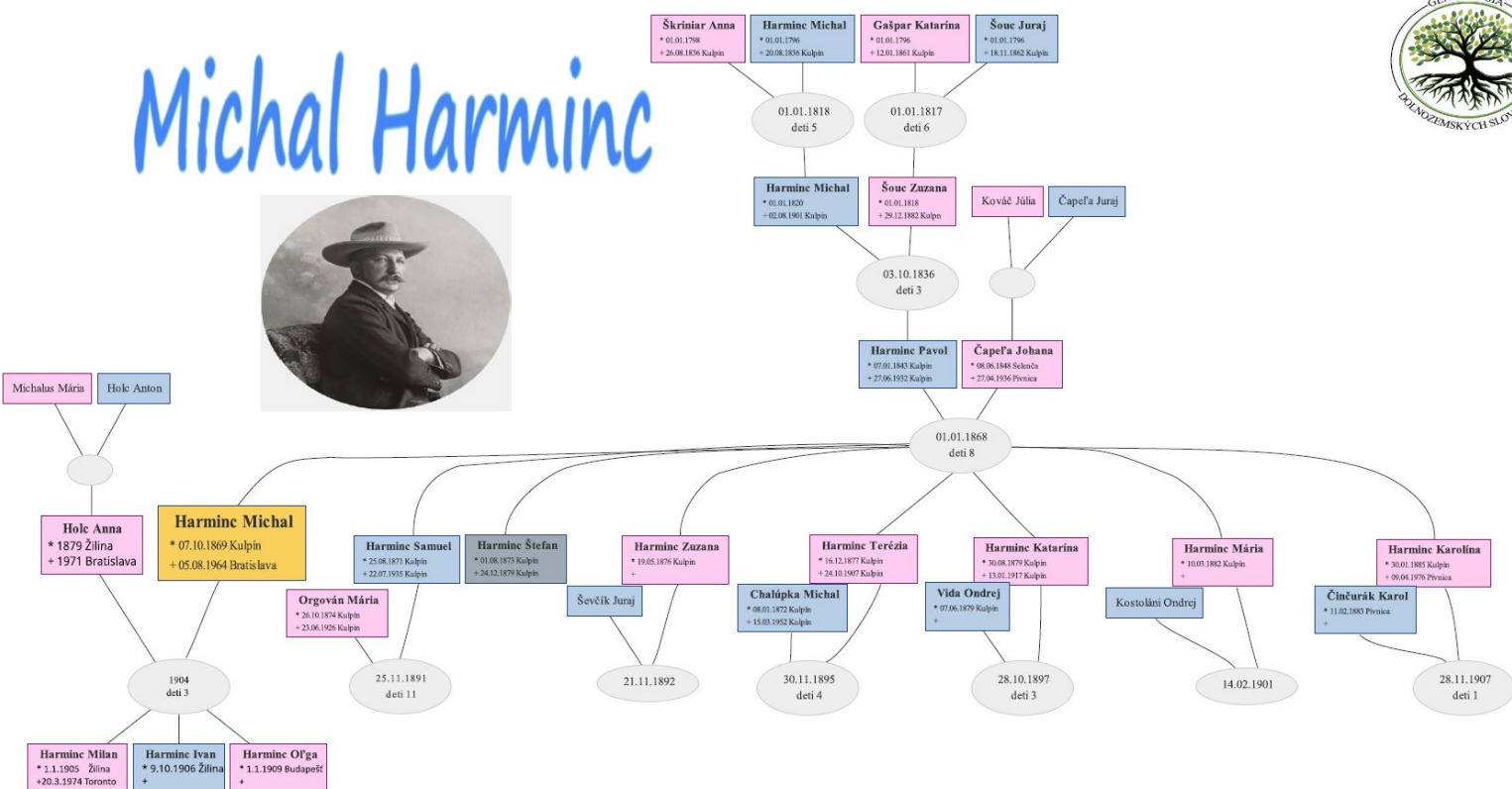
Samozrejme sú s tým spojené aj problémy. Napríklad kolegovia z Maďarska prepisujú a „normalizujú“ mená z matrik do maďarčiny. My sme sa prirodzene rozhodli pre slovenčinu – veď spracovávame údaje o dolnozemskejších Slovákoch. Pri výmene údajov sa tieto odlišnosti musia zohľadňovať.

Ktoré publikácie a knihy vydalo združenie a na aké témy sa v nich zameriavate? Aký je význam týchto publikácií pre slovenských potomkov Dolnozemcov?

Áno, máme aj publikačnú činnosť. Prišlo k tomu akosi prirodzenou cestou. Pri spracovaní matriky

Michal Harminc

Rodostrom Michala Harminca

Komlôša sme nadobudli obrovské množstvo poznatkov a nechceli sme si ich nechať iba pre seba. Po vedením PhDr. Jána Hovorku sme vydali knihu „Matrika Slovenského Komlôša“, kde sme sa snažili pozrieť sa na minulosť Komlôša a Komlôšanov prostredníctvom miestnej evanjelickej matriky. Prílohou tejto knihy je aj DVD s genealogickou databázou cca 65 000 Komlôšanov. Po spracovaní matriky Ambrózky prišla publikácia „Matrika Ambrózky a tí, o ktorých hovorí“, po spracovaní matriky Veľkého Bánhedeša prišla kniha s názvom „Veľký Bánhedeš 1842 – 1947 jeho matrika, ľudia, cirkev, dejiny“. Prílohou týchto kníh je vždy aj elektronická databáza umožňujúca jednoduchým spôsobom študovať rodové väzby v spracovaných matrikách. Aktuálne pripravujeme podobnú publikáciu pre vojvodinskú obec Kulpín, ležiacu vedľa Báčskeho Petrovca.

Aké boli výsledky 1. ročníka odbornej genealogickej konferencie v Galante a na čo sa môžeme tešiť na 2. ročníku, ktorý sa uskutoční v Trnave v septembri 2025?

V septembri 2022 sme v Galante v neogotickom kaštieli usporiadali genealogickú konferenciu pod názvom „Naši predkovia na stránkach dolnozemskej matriky“, ktorej sa zúčastnilo asi 80 ľudí. Na konferencii odznelo 15 príspevkov zameraných predovšetkým na problematiku genealógie dolnozemskej Slovákov, onomastiky, vývoja priezvisk, praktickej genealógie a podobne. Zborník z konferencie je dostupný na našej webovej stránke www.genealogiadolnozemskslovakov.eu v sekcii Akcie.

V tomto roku v septembri plánuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v spolupráci s Univerzitou sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Maticou Slovenskou a naším Združením usporiadať odbornú konferenciu k téme Slovákov v

zahraničí, trendom v oblasti výskumu krajaanskej problematiky.

Aké témy plánujete predstaviť na tejto konferencii a kto sú gestori?

Jeden deň konferencie by mal byť zameraný na tému genealogického výskumu Slovákov žijúcich v zahraničí. Odborným garantom pre tento blok konferencie je naše združenie pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov, za naše združenie potom konkrétne ja. Druhý deň konferencie má byť venovaný téme histórie, kultúry a identity Slovákov žijúcich v zahraničí. Odborným garantom je tu p. prof. Peter Chrastina z USZZ.

Ďakujeme za rozhovor

- zhovárala sa Katka -

Jarné prebúdzanie

Posledné mesiace nám ukázali, že zima taká, ako ju poznáme, sa už zrejme neprejaví vo svojej bielej kráse. V južnej časti Slovenska bolo vločiek ako šafránu, aj keď mráz nás občas navštívil. Tí, ktorí sa chceli sánkovať, lyžovať, museli odísť do našich veľhôr. Do Tatier. Ale ani tam nenašli trojmetrové záveje.

Ale už k nám prišla jar. Teploty aj počasie nám ukazujú, že tá slabá zima je na ústupe. Pomaly odkladáme zimné oblečenie, čižmy, čiapky.

Aj činnosť nášho Spolku začína mať taký jarný charakter. Ponuka na výlet do Jevišovky na máj rozvírila hladinu začiatkom februára. Náš otec chodil do Jevišovky do školy. Poznáme ten koniec veľmi dobre.

Ďalšia ponuka na divadelné predstavenie. Bez takýchto milých akcií by sme sa už neobišli.

Samozrejme každoročné Valné zhromaždenie, tentoraz v priestoroch hotela Nivy v Bratislave.

Pozvánka na prednášku o slovenských spisovateľoch z Dolnej zeme. Zaujímavá téma pre členov Spolku. Téma o bývalej Juhoslávii má svoje miesto aj medzi našimi krajanmi.

Stálica našich jarných akcií, tabla. Počty hráčov sú stabilné, aj bývalí začiatočníci sú už medzi profesionálmi. Táto zaujímavá hra už našla svoje miesto v rodinách členov Spolku. Ani naša rodina nie je výnimkou, hrajú mladí aj starší. Preto sa medzi majiteľmi pohárov objavujú aj mená z našej rodiny.

Toto jarné podujatie nie je len o tejto super hre. Je to hlavne o stretnutí, stretnutí členov nášho Spolku. Vždy sa nás zide väčšia skupina, je to veľmi dobre strávený

voľný deň.

Mesiace január a február bývajú v znamení plesov a rôznych podobných spoločenských akcií. Fašiangy sú na to veľmi vhodným obdobím.

Čas od Troch kráľov do Popolcovej stredy praje zábave. V tento deň prebehlo symbolické Pochovanie basy a začalo pôstne obdobie, ktoré ukončí sviatok jari, Veľká noc. Je to pre kresťanský svet veľmi dôležité obdobie. Slávi sa vždy prvú jarnú nedeľu po splne mesiaca. Toto obdobie začína Kvetnou nedeľou a končí Veľkonočnou nedeľou.

Začína taktiež obdobie prác v záhradách. Vo veľkom kupujeme malé cibulky a vrecká s hráškom. Niektorí majú za oknami maličké priesady papriek a rajčín.

Ďalší majú v skleníkoch vysadený jarný šalát. Tí, ktorí záhradky nemajú, chodia na prechádzky do prírody načerpať vitamín D. A je nám ho určite treba, len si spomeňte na tie zamračené dni v uplynulých mesiacoch.

Máme radi jar, znamená začiatok, nie začiatok roka, ale vegetačného obdobia. Malé hlávky snežienok sa už nescelo krčia v záhradách. Za pár dní už budeme vidieť aj malé fialové kvietky, fialky. A to bude už neklamný znak, že najkrajšie obdobie roka je TU. Nám už v záhrade zakvitla lieska, celý kríček je ozdobený oranžovými valčekmi.

Milí členovia nášho Spolku. Jar sa rýchlo prehupne do horúceho leta. A čo pre nás znamená leto? Predsa tradičný výlet loďou. Kam sa poplavíme tento rok? No nechajme to na našu vedúcu, ona má vždy dobré nápady.

- Adrika Reptová, rod. Červeňáková -

Štefan Adamík 26. 2. 1930
Mário Antalík 13. 2. 1966
Magdaléna Antalíková 24. 1. 1947
Alžbeta Čechová 28. 3. 1944
Štefan Červenák 5. 3. 1952
Ján Červenák 11. 3. 1940
Pavel Červenák 19. 2. 1948
Martin Červenák 3. 3. 1943
Miluše Dulayová 3. 3. 1955
Michal Ďurica 5. 3. 1934
Danuša Gajdošová 1. 3. 1940
Pavel Hekel 13. 3. 1954
Zuzana Holíková 23. 1. 1942
Emília Hrušíková 22. 2. 1939
Matej Kabzani 2. 1. 1931
Ján Kováč 11. 1. 1951
Veronika Kozmelová 1. 3. 1984
Peter Kubovič 31. 1. 1994
Krasimira Lacková 13. 1. 1950
Žofia Langová 21. 2. 1942
Pavel Markuš 18. 2. 1966
Juraj Martinský 27. 1. 1968
Anna Melichová 16. 2. 1936
Alžbeta Mihályová 4. 3. 1946
Ján Mikuláš 10. 3. 1947
Erika Mošková 23. 1. 1936
Anna Paľagová 1. 3. 1948
Ján Pap 14. 2. 1931
Stanislav Petrák 15. 2. 1949
Anna Polkorábová 24. 1. 1951
Judita Ritomská 24. 3. 1934
Zoja Sobeková 30. 3. 1952
Eva Švihranová 28. 3. 1959
Mária Šurganová 17. 2. 1942
Klára Tokošová 25. 3. 1994
Pavel Tichý 27. 2. 1987
Zuzana Tichá 1. 2. 1967
Anna Tóthová 7. 3. 1948
Žofia Vagová 14. 1. 1937
Mária Vargová 27. 3. 1937
Darina Voleková 16. 3. 1953
Zuzana Žabková 4. 1. 1951

**Krásne
Veľkonočné
sviatky všetkým!**

BOLI SME

Dňa 15. januára sa konala prednáška v Mestskej knižnici v Bratislave na tému Kultúrny život Slovákov v Bulharsku. Na prednáške sa zúčastnili zástupcovia Spolku Slovákov z Juhoslávie, Maďarska a Bulharska, ale prišla aj širšia verejnosť z kultúrneho života. Do diskusie sa zapojil svojím postrehom profesor Botik a Martin Mikuláš tiež prispel svojimi spomienkami zo života v Podeme. Ďakujeme všetkým, ktorí ste prišli a tešíme sa na ďalšiu tému.

Dňa 25. januára sa konalo podujatie "ťahanie rejteša", na ktorom sa zúčastnili zástupcovia Spolku Slovákov z Maďarska a Bulharska. Ťahanie rejteša nám ukázala pani Klátiková a Marečková z Trnavy a deťom sa venovala Zuzka Parmaxová. Ďakujeme aj zástupcom zo Spolku Slovákov z Maďarska, ktorí nám spríjemnili dopoludnie spevom a dobrou náladou. Pripravili sme rejteša tekvicové, syrové, makové, višňové, jablkové a orechové. Poďakovnie patrí farárovi Norbertovi Hajskému, ktorý nám ochotne poskytol priestory ECAV fary v Prievoze a pomáhal pri pečení. Zostrih do hlavných správ urobila TV Ružinov.

Dňa 14. marca sme mali tú česť zúčastniť sa VZ Spolku Slovákov z Maďarska a pozdraviť členov Spolku a hostí. Medzi vzácnymi hosťami bol primátor mesta Galanta, tajomník Matice slovenskej a predseda Spolku Apouka mamouka s manželkou. Gratulujeme pani predsedníčke Eve Kmeťovej k úspešnému rokovaniu a obdivujeme bohatú činnosť Spolku. Vážime si našu výbornú spoluprácu a nesmierne sa tešíme na spoločné projekty.

Z cyklu Podvečery

Prednášky sa konajú každú tretiu stredu v mesiaci o 16:30 v Mestskej knižnici v Bratislave. Organizátorom je Združenie Spolkov dolnozemsých Slovákov - Spolok Slovákov z Maďarska, Juhoslávie, Rumunska a Bulharska.

Tešíme sa na ďalšie zaujímavé témy a pozývame všetkých do knižnice.

ZO ŽIVOTA SPOLKU

Dňa 21. - 22. marca sa v Nadlaku, na centrálnom sídle DZSR, uskutočnila odborná konferencia s názvom *Folklór v kontexte dolnozemskej Slovákov*. Konferencia reflektovala mnohorozmerný vplyv folklóru na každodenný život a kultúrnu prax dolnozemskej Slovákov. Príspevky sa venovali historickému vývoju, regionálnym odlišnostiam, vplyvom folklorizmu a procesom folklorizácie v jednotlivých komunitách. *K pôvodu a vývinovej dynamike ľudových piesní vojvodinských Slovákov* vystúpil s prednáškou profesor Ján Botik a *Folklórne prejavy Slovákov v Bulharsku* odprednášala Katka Koňariková.

Dňa 21. marca sa v Slovenskom Komlôši uskutočnila prvá Dolnozemska čitateľská súťaž, ktorá spojila žiakov a učiteľov slovenského jazyka v Maďarsku. Podujatie otvorilo svoje brány s cieľom podporiť lásku k čítaniu a prehĺbiť vzťah k slovenskému jazyku. Na podujatí sa zúčastnili významní hostia, medzi ktorými nechýbal generálny konzul Slovenskej republiky v Békešskej Čabe Richard Kmeť, predseda školského výboru Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Juraj Rágyanzsky, primátor Slovenského Komlôša Zoltán Zsura, predsedníčka Slovenskej národnostnej samosprávy v Slovenskom Komlôši Zuzana Lauková. Ďakujeme, že sme mohli byť pri tom.

Dňa 15. marca sme s našimi malými krajanmi navštívili Bábkové divadlo a pozreli predstavenie *Deduško*. Rozdávali sme aj nálepky do preukazov. Príbeh bol o deduškovi Svetomírovi, ktorý by mal už dávno odpočívať v domove dôchodcov a lúštiť krížovky. Namiesto toho sa ukrýva vo svojej dielničke a spomína na svojho deda – odvážneho dobrodruha, ktorý precestoval polovicu sveta. V jeho rukách sa obyčajné predmety menia na mestá, krajiny a príbehy ľudí, a jeho vzor, deduško Deduškovský, opäť ožíva. Tešíme sa na ďalšie stretnutie v divadle!

V centrálnom sídle Demokratického zväzu Slovákov v Rumunsku sa aj tento rok uskutočnilo slávnostné udeľovanie Ceny Ondreja Štefanka, ktorá je významným ocenením za prínos k rozvoju a uchovávaniu slovenskej kultúry a literatúry v zahraničí. Tohtoročnými laureátmi sa stali:
Ladislav Lenovský (Slovensko) – za významný príspevok k rozvoju a propagácii slovenskej literatúry tvorenej v slovenskom zahraničnom svete.
Samuel Čelovský (Srbsko) – za príspevok k rozvoju a propagácii slovenskej literatúry v zahraničí.
Ľudomír Molitoris (Poľsko) – za prínos k rozvoju, organizovaniu a diverzifikácii kultúrneho života a spolkovej činnosti v slovenskom zahraničí.

ZO ŽIVOTA SPOJKU

TURNAJ TABLA

22. ročník

Dňa 15. februára 2025 sa v priestoroch posádkového klubu v Bratislave uskutočnil už 22. ročník tradičného turnaja v hre tabla o putovný pohár. Tento prestížny turnaj organizoval Spolok Slovákov z Bulharska, ktorý v tomto roku pripravil pre účastníkov nezabudnuteľné zážitky a priateľskú atmosféru. Hra tabla, známa svojou kombináciou stratégií a šťastia, prilákala stálych hráčov, ale aj nových.

Turnaj bol rozdelený do troch hlavných skupín podľa úrovne hráčov:

„junior“, „začiatčovník“ a „profesionál“. Každá z týchto skupín mala svojich víťazov a zaujímavé momenty, ktoré zaujali prítomných divákov.

V skupine juniorov sa zúčastnila mladá nádej Helenka, ktorá si odniesla víťazný titul. V skupine začiatčovníkov dominoval Paľko Klátik, ktorý si odniesol prvé miesto. Na druhom mieste skončila Lydka Záthurecká a na treťom mieste sa umiestnil Ferko Sobek, ktorý s odhodlaním bojoval o každý bod a podarilo sa mu zabezpečiť si miesto na stupňoch víťazov.

Skupina profesionálov bola najnapínavejšia, pretože sa

tu stretli najlepší hráči turnaja. Z víťazstva sa tešila Klárka Tokošová, ktorá svoje skúsenosti a precíznosť v hre pretavila na úspech. Na druhom mieste skončila Zuzka Tichá, ktorá si zasa získala rešpekt všetkých prítomných svojím profesionálnym prístupom a skúsenosťami. Tretie miesto obsadil Mário Antalík, ktorý sa nenechal zahanbiť a predviedol kvalitné výkony aj v náročnej konkurencii.

Okrem domácich účastníkov sa na turnaji zúčastnili aj

vzácni hostia – členovia Petržalského klubu aktívnych seniorov (PKAS). Títo hostia priniesli do súťaže svoj entuziazmus a priateľskú atmosféru, čím ešte viac obohatili toto skvelé podujatie.

22. ročník turnaja v hre tabla o putovný pohár sa aj tento rok tešil veľkému

záujmu a účasti, čo len potvrdzuje rastúcu obľubu tejto hry medzi členmi Spolku Slovákov z Bulharska. Všetkým účastníkom a divákovi patrí veľká vďaka. Na záver nechýbali gratulácie víťazom a veríme, že ďalší ročník bude ešte silnejší a zaujímavejší.

- Katka -

CESTA TABLA

História a tradície hry, ktorá spája kontinenty

Predkovia hry tabla sa objavujú už v sumerskej civilizácii. Už pred viac ako 5000 rokmi možno nájsť najstaršie formy tejto hry v Mezopotámii, čo je dnešný Irak. Archeologické nálezy ukazujú, že už v 3.tisícročí pred n.l. sa hrala hra s veľmi podobnými pravidlami dnešnej tably na území Blízkeho východu.

Ja som vždy poznala túto hru pod názvom tabla. Ale existujú aj iné názvy, ako napr.:

➔ V Egypte – **senet**, hra, ktorá mala podobné základy, ale nie presne také ako dnešná tabla. V hrobe faraóna Tutanchamóna bola nájdená doska na túto hru.

➔ V Rímskej ríši sa hrala hra nazývaná **tabula** (čo pripomína názov tabla), ktorá mala veľmi podobné pravidlá dnešnej hre.

➔ V Perzskej ríši existoval podobný variant známy ako **nard**, ktorý sa považuje za predchodcu dnešnej hry.

➔ V Čechách hrajú **Vrhcáby**.

Najstaršie doložené hracie kamene pochádzajú z ranného stredoveku, na Vyšehrade sa vrhcáby hrali už na prelome 10. a 11. storočia, čo dosvedčuje kameň s reliéfom zvieratá v Múzeu hlavného mesta Prahy. Slovo vrhcáb vzniklo pravdepodobne z nemeckého slova Wurf (vrh) a počesťením slova Zabel (čo je zase ponemčené latinské slovo tabula).

V Európe sa táto hra tešila najväčšej obľube v 13. a 14. storočí.

Názov **backgammon** sa mohol prvýkrát objaviť v roku 1600. Niektorí historici predpokladajú, že výraz má waleský pôvod, čo v preklade znamená „malá bitka“. Iní tvrdia, že ide o variant výrazu „back game“, ktorý odkazuje na spôsob, akým sa hráči snažia poslať späť svojich pešiakov.

Backgammon získal popularitu v 70. rokoch 20. storočia.

Keď sledujeme niektoré filmy z balkánskeho prostredia – z Turecka, Grécka a podobne, tam pod košatými stromami v chládku starí ľudia „mastia“ tablu o sto šesť. Ale spomínate si aj na seriál Dallas? Tak sa vám istotne vynoria v pamäti scény, keď J.R. hrá backgammon.

Takže naozaj svetová hra.

Nech sa na pôvod tejto hry pozeráme akokoľvek, prišla k nám z Ázie, prešla cez Balkán, kde si ju odchytili aj naši predkovia v Bulharsku a priniesli si ju so sebou pri repatriácii na Slovensko.

Je zaujímavé, že nie všetky slovenské rodiny v Bulharsku poznali túto hru. Moji predkovia ju nehrávali. Ja som sa s ňou zoznámila, až keď som sa stala mrtvicko-nitrapoľskou nevestou.

Zuzana Chalupová

* 5. február 1925 – † 1. august 2001

100. výročie narodenia Zuzany Chalupovej

Zuzana Chalupová, rodená Koreňová, sa narodila v Kovačici 5. februára 1925. Tam vychodila aj 5 tried slovenskej školy. V roku 1942 sa ako 17 ročná vydala za Adama Chalupu, s ktorým sa začlenili ako nová rodina do stavu slovenských dolnozemskej sedliakov. Ona sa popri takomto živobytí venovala aj vyšívaniu tradičných textílií v Ženskom spolku. Uznávaná bola ako najlepšia spomedzi všetkých, pretože v Kovačici tradované ornamentálne vzory a výšivkárске postupy obohacovala vlastnými inováciami.

Ku storočnici Zuzany Chalupovej

Keď mi prišiel Kovačický kalendár 2025 nedalo sa prehladnúť, že je venovaný storočnici narodenia najslávnejšej rodáčky, maliarky Zuzany Chalupovej. A to sa stalo aj podnetom pre mňa, aby som toto nevšedné jubileum pripomenul aj v našom spolkovom časopise. Pretože Zuzanu Chalupovú vnímame nielen ako významnú kovačickú, banátsku a vojvodinskú maliarku, ale aj ako umelkyňu, ktorej obrazy sú jedinečným svedectvom aj jej osobnej a národnostnej, čiže slovenskej príslušnosti. Mnohí bádatelia insitného maliarstva začleňujú tvorbu Zuzany Chalupovej do toho najširšieho rámca, do svetového kultúrneho dedičstva.

Pripomeňme si teda, čím si vyslúžila takéto ojedinelé uznanie a takýto vysoký honor.

Ivan Melicherčík v obsiahlej monografii venovanej tejto maliarke napísal, že Zuzana Chalupová bola prvou kovačickou ženou, ktorá v roku 1954 ihlu a niť zamenila za štetec a farby. Spočiatku maľovala vodovými farbami. Keď však predala dávnejšie zhotovený gobelín za 5 tisíc starých dinárov, kúpila si olejové farby a začala maľovať na plátno. Na prvom takomto obraze zobrazila Trepanie konopí. Učiteľ z Belehradu Branislav Grubač, od roku 1967 dlhoročný manažér Zuzany Chalupovej spomínal, že jej prienik medzi uznávaných insitných

maliarov bol neobyčajne rýchly. V roku 1965 sa zúčastnila na spoločnej výstave Maliari z Kovačice a v roku 1966 na 1. Trienále insitného umenia v Bratislave. Jej prvá samostatná výstava bola sprístupnená v Dubrovniku v roku 1968. V roku 1969 vystavovala v Paríži, kde poskytla rozhlasový rozhovor a tamojšie celoštátne časopisy uverejnili pochvalné články o jej výstave. V nasledujúcich troch desaťročiach vystavovala v mnohých európskych a zámorských krajinách, v ktorých vydali aj viaceré publikácie o jej tvorbe. Z takéhoto globálneho pohľadu sa Zuzana Chalupová čoskoro stala najznámejšou a najuznávanejšou

Zima – obraz darovaný UNICEF

insitnou maliarkou.

Tvorba Zuzany Chalupovej je ukotvená v jej rodnej Kovačici. Bohatou, priam nevyčerpatelnou studnicou námetov a obsahu jej obrazov boli aktivity každodenného a sviatočného života dolnozemsých Slovákov a veriacich luteránov. Etnografka Zuzana Drugová vo svojom príspevku o kovačických maliaroch cituje Zuzanu Chalupovú, že všetko, o čom sa kedykoľvek rozprávala so svojimi kovačickými kamarátkami, by mohla aj namaľovať. Podobne ako tí najuznávanejší insitní maliari, aj Zuzana Chalupová si vytvorila vlastný obsahový a maliarsky koncept, ktorého dominantnými objektami sú deti s anjelskými tváričkami, červenými líčkami a nebesky modrými očkami. O takomto tvorivom zaujatí autorom Encyklopédie svetového insitného umenia (Bihajli-Merín a Tomašević

1984) uviedla: Strávila som život sama, lebo mi manžel skoro umrel. Som nešťastná, že nemám deti. V meste je bezdetným ženám ľahšie ako na dedine, kde sa to pokladá za väčší nedostatok a chybu. Pri mnohých iných príležitostiach, keď poukazovala na svoju bezdetnosť, zvykla poznamenať: Obrazy sú moje deti. Najradšej maľujem hrajúce sa a smejúce sa deti, ich smiech prináša radosť do každého domu. Zrejme preto sa jej obrazy vyznačujú žiarivou farebnosťou, takže vyznievajú spontánnou veselosťou a neskrývaným optimizmom.

Vladimír Valentík, renomovaný bádateľ výtvarnej tvorby vojvodinských Slovákov, o Zuzane Chalupovej napísal, že jej výtvarná poetika je príznačná tým, že nielen deti, ale všetky postavy na jej obrazoch majú detské črty. Dospelí muži sa od detí odlišujú iba väčším

vzrastom. Na jej obrazoch sú biblickými motívmi aj Ježiš a apoštoli, aj Abrahám a Mojžiš sú v podstate deti, avšak s fúzami a bradou.

Deti na obrazoch Zuzany Chalupovej nie sú len hrajúce sa a roztomilé figúrky. Začleňovala ich do tradičného prostredia Kovačice v rôznych situáciách a ročných obdobiach. Najčastejšie v letnom a zimnom, aby mohla zobrazíť príznačné aktivity a jedinečnú podobu jej rodiska a kovačickej pospolitosti. Nenadbiehala

výtvarnému folklorizmu, jej zámerom bolo sprostredkovať podstatu tradičného spôsobu života, či už v pracovnom, sviatočnom, náboženskom alebo aj zábavnom zaujatí. V tom spočívala originalita, a pravdaže aj divácka a komerčná príťažlivosť obrazov Zuzany Chalupovej.

Zuzana Chalupová bola nábožná

Hra detí

evanjelička. Keď nemohla ísť do kostola, maľovala v Biblii opísané starozákonné aj novozákonné príbehy – o Noemovej arche, Dávidovi a Goliášovi, o Kristovom narodení, Poslednej večeri a ďalšie. Keď nemohla vychádzať z domu, pozývala k sebe speváčky z cirkevného spevokolu, alebo aj kantora, aby si s nimi mohla zaspievať na slávu Božiu. Dominantou mnohých jej obrazov je kovačický chrám, do ktorého darovala luster aj nové harmónium. Zuzana Chalupová svoj zmysel pre dobročinnosť preukázala hlavne tým, že sa stala členkou a nezištnou daryňou UNICEF – Medzinárodnej organizácie pre pomoc deťom v núdzi. Keď jej táto organizácia usporiadala v roku 1974 v Ženeve výstavu, počas svojej prítomnosti na nej namaľovala obraz Deti Spojených národov, ktorý aj s tretinou zisku z tejto výstavy

darovala usporiadateľom. Riaditeľka UNICEF Monika Kloffner poukázala na to, ako Zuzana Chalupová podporila túto ustanovizeň sumou jeden milión dolárov. Udialo sa to tak, že jej maliarka venovala obraz s názvom Zima. UNICEF ho vytlačila v počte 200 miliónov kusov ako novoročnú pohľadnicu, ktorá sa stala tou najpredávanejšou spomedzi všetkých takto vydaných pohľadníc. Takže do pokladnice UNICEF pribudol za darovaný obraz celý milión dolárov. Zuzana Chalupová prispela aj do zbierky UNESCO určenej na záchranné práce ohrozeného mesta Benátky. Pri tej príležitosti namaľovala obraz historickej časti tohto mesta a darovala ho tamojšiemu magistrátu. Humanitným zámerom poslúžilo aj vydanie publikácie Deti -moja radosť, ktorej autorom je jej manažér Branislav Grubač, a ktorá

vyšla v štyroch jazykových mutáciách a v náklade 20 tisíc výtlačkov.

Do záveru jubilejnej pripomienky Zuzany Chalupovej som zaradil zhodnocujúcu charakteristiku jej krajana Vladimíra Valentíka. Napísal, že veľkosť a význam umenia Zuzany Chalupovej spočíva v schopnosti vytvoriť verný kovačický svet, ktorý má presvedčivé maliarske zobrazenie, čiže jeho jedinečnú tvár. Akže Martin Jonáš zviditeľnil na svojich obrazoch podstatu sedliackeho bytia, tak Zuzana Chalupová sprítomnila lepšiu, krajšiu a ľudskejšiu svet, v ktorom žijú ľudia s detskými tvármi a s dobrou, nevinnou a veselou detskou dušou.

- Ján Botík -

Čo nám rozprávajú pitvarošské priezviská

Skôr, ako začneme poučnú a snád' aj zaujímavú prechádzku po pitvarošských priezviskách, zastavme sa pri stručnom historickom výklade vzniku priezvisk.

V stredoveku na identifikáciu osôb v sídelných celkoch – malých i väčších osadách, ako i vo vytvárajúcich sa mestečkách – používali sa priame mená pre jednotlivé osoby, ako napr.: Ján, Michal, Štefan, Katarína, Mária, Zuzana.

Ak sa osada rozrástla a počet osôb s rovnakým menom vzrástol na neúnosnú mieru, život si vynútil používanie prímena, nazvime ho prezývku ako napr.: Michal od kováčov, Jano Ďurov, Zuzana od Vrbjarov.

V mestách sa osobné mená tak premnožili, že už bolo načim používať prezývku u každej osoby, aby mohla byť jednoznačne identifikovateľná.

Začiatky používania prímena alebo priezviska vpadá do obdobia 16. storočia. Malé osady tento proces zastihol až o jedno storočie neskôršie. Súviselo to s malým počtom obyvateľov žijúcich v osade.

Vznikom štátnych útvarov, ktoré boli určené pevnými hranicami, v ktorých sa začali evidovať platitelia daní, ako ich dnes poznáme, ale aj preto, lebo zemepáni chceli vedieť viac o svojich poddaných, vynútilo si to od hlavy štátu zákonnú normu. Tak rakúsko-uhorský cisár Jozef II. uzákonil na identifikáciu obyvateľov používanie priezvisk.

Je len samozrejmé, že práve prímena poslúžili na tvorbu priezvisk. Ak predsa len niekto nemal prímeno, tak mu ho zo zákona prideliť. Na tento účel sa založili matriky, ktoré viedli cirkevné inštitúcie. Forma matrik a ich obsah sa v nezmenenej podobe zachoval do dnešných čias.

Svojho prapredka si pospolitý človek vie určiť relatívne presne len

od obdobia založenia matrik.

Zemepáni a ich potomkovia sa vedia dostať do väčšej historickej hĺbky v poznaní svojho rodu, pretože si viedli svoju rodovú „matriku“ – kroniku rodu.

Prepáč mi, milý čitateľ, malú vsuvku na oživenie tohto textu. Položím Ti otázku:

„Kedy sa človek stáva prvýkrát dedičom?“

Myslím si, že málokto si takúto otázku položí skôr, ako začne byť dedičom majetku po svojich rodičoch, príbuzných či z iného titulu.

Odpovedzme si teda na ňu:

Prvýkrát sa stáva človek dedičom, keď mu jeden z rodičov odovzdá svoje priezvisko. Toto sa stane nie pri narodení, ale pri vypísaní krstného listu, alebo rodného listu v cirkevnej matrike, alebo v štátnej matrike.

Údaje v matrike narodených

Por. číslo	Dátum nar.	Meno	Pohlavie	Rodičia
101	12. júla 1852	Ján	chlapec	Ján Blaho Anna Lásikova

Údaje v krstnom liste:

Dátum nar.	Miesto nar.	Meno a priez.	Pohlavie	Rodičia
12. júla 1852	Pitvaroš	Ján Blaho	chlapec	Ján Blaho Anna Lásikova

Uvediem príklad:

Toto je prvé dedičské konanie. Tu rozhodnú rodičia, ktorého priezvisko bude dieťa nosiť, respektíve ktoré zdedí.

V ďalšej časti prejdeme ku charakteristike pitvarošských priezvisk a pozrime sa na ne z viacerých hľadísk.

Podkladom pre túto časť boli tieto dokumenty:

1. Abecedný zoznam Pitvarošanov, ktorí podpísali zmluvu o prenajatí pôdy v roku 1843.

2. Zoznam občanov v obci Pitvaroš podľa domových čísel (asi roky 1945-46). Neznámy autor.

Čo nám prezrádzajú tieto dva zoznamy?

Zo 187 rodov zakladajúcich Pitvaroš

podľa prvého zoznamu možno zistiť, že najzastúpenejšie boli tieto priezviská:

- od 3 do 8 rodín prišlo na Pitvaroš 27 rodín – Adamó, Andrášik, Balog, Čilek, Demeter, Gábor, Hanes, Chovanec, Kašník, Kolár, Koska, Kováč, Krajčovič, Kriška, Lauko, Lehocký, Majo, Major, Matuška, Rohárik, Síkora, Štrpka, Urbančok, Varga, Zelman, Juhás, Ondrus;

- po dvoch rodinách z rodu prišlo na Pitvaroš 32 rodín – Adamík, Beláň, Dovalovsky, Dobriška, Feješ, Gális, Garaj, Gvoč, Hric, Holok, Kašík, Keneres, Kiš, Kochan, Koreň, Král, Králik, Lóci, Maglocky, Maďar, Matej, Muránsky, Péter, Sabo, Selecký, Suda, Šebok, Siller, Špánik, Švihran, Tósegi, Tóth;

- ostatné rody boli zastúpené len jednou rodinou a bolo ich 128.

Je zaujímavé, že po 100 rokoch, ako to vyplýva z druhého dokumentu sa niektoré, Pitvaroš zakladajúce, rodiny enormne rozrástli a iných počet sa výrazne zmenšil, tak napr.:

a) Rozrástli sa rodiny: - Majovci zo 4 na 19, Zelmanovci zo 7 na 13, Šebokovci z 2 na 9, Rekeňovci z 1 na 12, Urbančokovci z 5 na 17, Dovalovskovci z 2 na 9.

b) Zmenšil sa počet u týchto rodín: Koskovci zo 7 na 4, Kollárovci z 8 na 0, Lehockovci zo 6 na 1, Gáborovci zo 4 na 2.

K druhému zoznamu treba poznamenať, že v ňom neboli vypísané priezviská majiteľov 11 „port“, pod číslami 555-558, 576-580, 622-624.

Zato bez domových čísel boli zapísané priezviská 15 rodín. Zoznam bol robený pravdepodobne po pamäti a nebude úplne identický so skutočnosťou, ale to jeho vypovedaciu hodnotu výrazne nedegraduje.

Z celkového počtu 646 rodín okolo roku 1945 podľa priezvisk hláv rodín žilo na Pitvaroši:

- slovenských rodín 559 čo je cca 86 % z celk. počtu

- maďarských rodín 84 čo je cca 13 % z celk. počtu

- židovských rodín 3 čo je cca 0,46 % z celk. počtu

Tieto čísla, vážený čitateľ, nie sú úradnou štatistikou, išlo o subjektívny výber pri zaraďovaní priezvisk do národnosti, no aj tak vypovedajú o tom, že Pitvaroš bol skoro z 90 % slovenskou dedinou.

Zastaviť sa možno pri priezviskách **Zelman, Siller, Siman**, ktoré napovedajú, že ich nositelia sú nemeckého pôvodu, i keď boli zaradené v tejto úvahe do slovenského etnika.

Pred presídľovaním bolo zastúpenie rodín podľa priezvisk takéto:

Majo.....19 krát
 Urbančok.....17 krát
 Zelman.....13 krát
 Rekeň.....12 krát
 Dovalovsky, Šebok 9 krát
 Kováč, Maglocky,
 Ostáš, Šul'an, Šupala.....8 krát
 Garaj, Jasovsky,
 Kriška, Matuška,.....7 krát
 Antal, Brnuľa,
 Gemeri, Chovanec,
 Kučerák, Králik,
 Švihran.....5 krát
 Gubíni, Haško,
 Hronec, Hudák,
 Husár, Kašík, Kašník,
 Koska, Kožuch,
 Lindák, Pelec,
 Surmík..... 4 krát
 Blaho, Brezina,
 Čeman, Dovál',
 Franko, Hostina,
 Hrivňák, Kochan,

Komár, Kuruc,
 Rohoška, Suda,
 Svoreň, Štrpka,
 Tereň, Uhrín, Valkovsky.....3 krát
 Blažko, Bobál', Bučan, Čelovsky,
 Demanko, Ďurík, Ďurkovič, Gábor,
 Glemba, Hodák, Kerďo, Klement,
 Krnáč, Kuča, Lauko, Lehocky, Lóci,
 Meliška, Mikuš, Ondrejčík, Pejter,
 Príbelsky, Repka, Skalnický, Sántai
 Šutinsky, Tósegi,
 Valach, Vrbjar.....2 krát
 Ambruš, Čiaky, Balážik,
 Baráni, Benčík, Benko, Dorotovič,
 Farár, Garan, Gorjan, Gregor, Gvoč,
 Hanes, Hraško, Hruška, Hulík,
 Jančík, Koncoš, Kolimár, Kostka,
 Krajčovič, Krokavec, Konečník,
 Kukučka, Legíni, Lopušni, L'acho,
 Matejdes, Miklovič, Moravský,
 Ondrus, Petro, Petrovič, Poliak,
 Ročkár, Rohár, Síkora, Staštiak,
 Stratinsky, Struhár, Šagát, Šramo,
 Šranko, Tagaj, Tichák, Tuška,
 Valaštan, Vandrášik, Venierčan,
 Verecky, Vician, Zrok,
 Zuberec.....1 krát

Pravdepodobný pôvod pitvaroškých priezvisk.

V našom prípade sa budeme venovať priezviskám, ktoré mohli vzniknúť na základe názvov obcí alebo ich častí, niektoré priezviská mohli vzniknúť z názvov chotárných častí. Z našej úvahy vynecháme priezviská, ktoré boli odvodené od historických remesiel, z mien živočíchov či rastlín, respektíve, ktoré boli odvodené z povahových vlastností človeka, jeho vzhľadu, alebo z prechýlenia krstných mien na priezvisko.

Lokality pravdepodobného vzniku priezvisk podľa stolíc – žúp.

Bratislavská župa

Blaho.....
 Rudník - osada U Blahov.
Hrivnák.....
 Chvojnica - osada U Hrivnákov

Gemerská župa

Brezovský.....
 Hnúšťa - Likier, Krásnohorské

Podhradie - osady rovnakého názvu – Brezina.

Gubíni.....
 Horné Záhorany- osada Kubíni.
Kukučka.....
 Horné Záhorany - osada Kukučka.
Muránsky.....
 Muráň, Muránska Dlhá Lúka,
 Muránska Lehota, Muránska
 Zdychava - názvy obcí.
Hronec.....
 Hronec - názov obce.

Hontianska župa

Ďurík, Ďurkovič.....
 Ďurkovce - názov obce.
Čelovský.....
 Čelovce - názov obce.
Gregor.....
 Ilija - názov časti chotára –
 Gregorov vrch.
Kolár.....
 Kolári - názov obce.
Kučerák.....
 .Bzovík - osada Kučerov.
Moravský.....
 Opatovce Moravské, Kostolné
 Moravce - názvy obcí.
Príbelský.....
 .Príbelce - názov obce.
Šutinsky.....
 .Šutice - názov obce.
Teren.....
 Banská Bystrica - osada Teren.
Zahorec.....
 Zahorce - názov obce.

Liptovská župa

Čeman.....
 Benice - názov miestnej časti-
 Čemice.

Nitrianska župa

Brezovský.....
 Cérová - Liekové - osada Breziny.
Bučan.....
 Lubina - osada U Bučkov.
Kováč.....
 Lubina - osada U Kováčov.
Valach.....
 Krtovce - osada Valach.
Vician.....Horné
 Obdokovce - osada Vicenka.

Ukážka z pitvarošských matriek
(matrika sobášených roku 1885 a 1886)
zdroj: Magyar Országos Levéltár, Budapest

- Králik**.....
- Horná Poruba - osada Králikov grunt. Klubiar - osada Králici.
- Križko**.....
- Mojtín - osada Križkovia
- Lopušný**.....
- Lopušné Pažite - osada Lopušná.
- Ľacho**.....
- Púchov - osada Pod Ľachovom.
- Matuška**.....
- Makov - osada Matúšovia. Klubiar - osada Matúšovia.
- Meliška**.....
- Lutiše - osada Melišova. Horná Poruba - osada Melišov.
- Rafaj**.....
- Krásno nad Kysucou - osada Rafajova.
- Síkora**.....
- Lutiše - osada Síkorovia.
- Struhár**.....
- Krásno nad Kysucou - osada Struhu.
- Šagát**.....
- Pšurnovce - osada Šagáty.
- Štrpka**.....
- Malé Košecké Podhradie - osada U Štrpkov.
- Šarišská župa**
- Kochan**.....
- Kochanovce - názov obce.
- Zemplínska župa**
- Rafaj**.....
- Rafajovce - názov obce.
- Zvolenská župa**
- Čelovský**.....
- Klokoč - osada Čelovci.
- Hanes**.....
- Donovaly - osada Hanesy.
- Jasovský**.....
- Jasenie - názov obce.
- Králik**.....
- Králiky - názov obce.
- Krnáč**.....
- Detva - osada Krnô.
- Suda**.....
- Dúbravy - osada Sudová.
- Peštianska župa**
- Pejter**.....
- Péteri - názov obce.

Novohradská župa

- Ačai**.....
- Jača - názov obce.
- Benčík**.....
- Ábelova - osada Benčíkovo.
- Brezovský**.....
- Suché Brezovo - názov obce.
- Podkriváň - osada Brezina.
- Franko**.....
- Horný Tisovník - osada Frankov laz.
- Hrabovský**.....
- Hradište - osada Hrabovská.
- Jasovský**.....
- Podkriváň - osada Jasenovo.
- Krnáč**.....
- Krná - názov obce.
- Legíni**.....
- Legínd - názov obce.
- Maglocký**.....
- Maglód - názov obce.
- Suda**.....
- Sudice - názov obce.
- Sudicky**.....
- Sudice - názov obce.
- Šuľan**.....
- Šuľa - názov obce. Píla - osada Šuľanovci.
- Šútovský**.....
- Cínobaňa - osada Šúťov.
- Verecký**.....
- Veres /Červeňany/ - maďarský názov obce. Horné Otrokovice - názov miestnej časti -Veres.

Oravská župa

- Pucovský**.....
- Pucov - názov obce.

Tekovská župa

- Kolár**.....
- Radobica - osada Kolárovcí.
- Selecký**.....
- Kozárovce - osada Selec (založená v roku 1209).
- Valach**.....
- Dolné Hámre - osada Valach.
- Vician**.....
- Hrabičov - osada Vicianovci. Kľak - osada Vicianka.

Trenčianska župa

- Garaj**.....
- Púchov - osada Garajovce.
- Husár**.....
- Makov - osada Husáre.
- Chovanec**.....
- Riečnica - osada Chovancovia.
- Kukučka**.....
- Klubiar - osada Kukučkovia.
- Kochan**.....
- Adamovské Kochanovce - názov obce.
- Kolár**.....
- Krásno nad Kysucou - osada Kolárov.

Centrum Pitvaroša v polovici 20. storočia
(rodinný archív Anny Lehockej, Pitvaroš)

Vytypovať lokality možného vzniku priezvisk nie je až tak zložité, zložitejšie je jednoznačne určiť, či práve patria ich dnešnému nositeľovi. Týka sa to hlavne tých poddaných, ktorí sa pohybovali útekmi od svojich zemepánov do spustnutých osád po porážke Turkov. Tu dochádzalo často k zmene priezvisk, aby zemepán utekajúceho nenašiel.

Za najvierohodnejšie možno považovať tie priezviská za totožné s dnešným tam, kde použili za priezvisko názov osady a nie obce. Pohyb poddaných vytváral riadny spletenec, ktorý dnes rozlúštiť naozaj nie je ľahké. Tak napríklad trasa rodín s priezviskom Antal je nasledovná, ako to uvádza vo svojej knihe *Z kolísky na Dolnú zem*, autor Ján Jančovic:

Martin Antal a Juraj Antal odišli z Veľkého Lomu do Ipeľského Predmostia okolo roku 1720. Ján Antal a syn Martin Antal odišli okolo roku 1700, možno aj skôr zo Šipice do Tarče. Ján Antal z Dobroče odišiel na Čabu v roku 1720. Nakoniec sa Antalovci objavujú v

Slovenskom Komlóši a neskoršie aj na Pitvaroši. Hľadanie predkov v takejto spleti ciest nie je naozaj ľahká úloha.

Z ďalších priezvisk napr.: Haškovci sa pohybovali v Nedelišti, Ľuboreči a v Sennom.

Hanusovci v Polichne a v Nedelišti. Husárovci vo Vieske v Ľuboreči a Novej Vsi.

Úlohou tejto úvahy nie je a nebolo podať maximum informácií o vzniku priezvisk ani o pohybe poddaných v takom slede, ktorý by umožnil čitateľovi jednoduché hľadanie predkov.

Popísali sme tu niektoré zaujímavosti a úskalia, ktoré čakajú na človeka, ktorý sa chce dopracovať k pravde pri tvorbe rodostromov rodín, alebo k poznaniu ciest, ktorými sa jeho predkovia dostali na Dolnú zem.

Použitá literatúra:

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku
Z kolísky na Dolnú zem, autor Ján Jančovic
Atlas slovenských nárečí v Maďarsku. Vydal Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku
Zborník, „200 rokov života Slovákov v Nadlaku“.

Tento krátky článok vznikol ako vedľajší produkt pri práci na rodostrome mojich predkov, ktorí boli najprv obyvateľmi Nadlaku a neskôr po založení Pitvaroša i osadníkmi tejto obce. Išlo o rodiny Seleckých, Farárovcov a Muránskych. V čase, keď sa pracovalo na monografii „Pitvaroš a Pitvarošania“ ponúkol som tento materiál do tejto monografie. Autori ho však odmietli. Myslím si, že by ho bolo škoda nechať ležať bez úžitku v mojich dokumentoch o rodine. Možno, že ho niekto môže racionálne využiť, veď podľa môjho názoru má i keď malú, predsa len akú-takú vypovedaciu hodnotu. Pre niekoho, kto bude hľadať svoje korene, bude mať možno i väčší význam.

Dovolil som si ho teda vložiť k „Hodnovernému a doslovnému prepisu rukopisnej práce 83. ročného starca, Jána Hronca.“

Bratislava 22.1. 2011
autor: Ing. Michal Hronec

ROZPOMIENKY NA BRAŠLJANICÚ (2. časť)

J o z e f N o s á ľ

Ráno som vstal zavčasu a vyčkával, kedy Mišo konečne zahvízda. Slnko stálo už dosť vysoko, keď sa ozvalo jeho znamenie. Ešte som sa napil vody a hybáj i s Citronou dolu chodníkom. Mišo už čakal pri ceste. Znova sme išli hore dolinou a tam, kde sa zvršovali vinice, sme zabočili doľava a kráčali hore brehom po pažiti. Na hrebene bol kus zeme, ktorá patrila báčimu Marcinovi Pálenkášovi. Keď jeho rodičia zomreli, nemal ju kto obrábať, pretože báči Marci bol trochu duševne zaostálny. A tak ležala zem mnoho rokov neobrobená, až sa z nej stala pustatina. Všetko, čo na nej rástlo, zasiala a zasadila matka príroda. Vietor navial a vtáctvo nadonášalo všelijaké semiačka, z ktorých vyrástlo niekoľko statných stromov, dva agáty, lipa a dub, množstvo kríkov a chrapače a hustá tráva, siahajúca po pás. Boli tam divé višne a čerešne, hrušky a jablone, ružové kríky, maliny, jahody, černice a liesky. Tento malý prales bol útočiskom mnohých vtákov, zvierat a hmyzu. Žili tam zajace, sysle a jazvece, o myšiach ani nehovoriac a Mišov otec vraj rozprával, že videl aj líšku. Sotva sme prešli pár krokov po lese, keď nám takpovediac spod nôh vyletel veľký vták. Citróna, ktorá bola trochu zaostala, sa s hlasným štekotom pustila za ním, ale vták našťastie odletel. Mišo vravel, že to bola divá sliepka, ale stará mama mi večer povedala, že podľa toho, ako som im ho opísal, to bol bažant. Mne sa vták veľmi páčil a doteraz sa pamätám na jeho červeno-oranžovo-žlto-modré perie. Citróna sa vrátila a vystopovala miesto, odkiaľ vyletel, aj my sme ta bežali a našli sme hniezdo s tromi vajcami. Museli sme ju odháňať, aby sa do nich nepustila. Chodili sme po celom pralese, vyplašili ešte veľa vtákov a našli takmer na každom kroku voňavé lesné jahody a na čistinkách a na okraji lesa maliny, more černíc, veľkých ako palec a lieskovce. Keď sme sa vracali domov a zostupovali dolu svahom, bežala pred nami brechajúc Citróna. Po pár krokoch sme zočili dôvod jej vzrušenia. Na pažiti sa pásli kone. Neďaleko od nich stál pod stromom Boris Ďuriček a lúčal do koruny hrudy a paličky, voľačo ráňal.

Podišli sme bližšie a videli, že sú to divé hrušky. Pridali sme sa k nemu a pomáhali sme mu ráňať, pre seba. Aj jeho boli dobré, ale ešte nie také hniličkové ako naše včerajšie. Ako sme tak hodovali, ani sme nezbadali, že už bolo poludnie. Zľakli sme sa obidvaja, že zasa zmeškáme a trielili sme dolu brehom opretekou s Citronou. Bol najvyšší čas. Baba Juliša išli po chodníku k ceste a vraveli prísny hlasom, že nás už čakali.

Naše dni vo vinici boli plné pestrých zážitkov. Keď sme sa nešli brúzdať po lesoch a poliach, behali sme každý po svojej vinici a odháňali škorce a iné vtáctvo. Aj niekoľko ráz za deň sme rozkrútili rapotáče-rapkáče, lebo na strašiaky z handier najrôznejšieho druhu a farby si rýchle zvykli a po niekoľkých dňoch sa ich prestali báť. Ba dakedy si potom na ne aj sadli. So starou mamou sme často chodievali na návštevu k babe Juliši a raz za čas aj do Márkovcov a Žívovcov. My s Mišom sme si hocikedy našli príležitosť túlať sa po okolí, najmä keď nebola na programe dňa návšteva. Raz sme sa zase vybrali na hrušky. Ako si tak pokojne a uvoľnene ideme po ceste hore dolinou, naraz zbadám medzi koľajnicami skrúteného hada. Zľakli sme sa všetci traja a utekali o stošesť: had do kríkov pri ceste a my späť ku kolibám, len sa tak za nami prášilo. Keď sme sa zadychčali, zastali sme a poradili sme sa, že si vezmeme palice a na hrušky predsa pôjdeme. Zahvízdal som na Citrónu a keď k nám pririelila, ozbrojený palicami a v sprievode spoľahlivého ochrancu sme opatrne s vypleštenými očami na cestu postupovali k hruške. Až na naše malé dobrodružstvá sa dni vo vinici míňali pokojne, bez mimoriadnych udalostí. Len dva - tri razy do týždňa prišla zmena, keď nám otec alebo brat doviezol zásoby potravín, ale najmä vodu. V celej prvej doline nebolo ani jednej studne, takže nám vodu museli dovážať v súdkoch alebo demižónoch. Niekedy sa u nás zastavili aj na spiatocnej ceste z rólí v ďalších dolinách, keď sa vracali večer domov do dediny. Doniesli nám melóny, dyne a zeleninu z bostanov, čiže dyňových polí v tretej alebo štvrtej doline. Ovocia sme mali aj

Cirkevný a čítarenský výbor, tretí sediaci zľava je Paľo Nosál'. Brašljanica, 1923

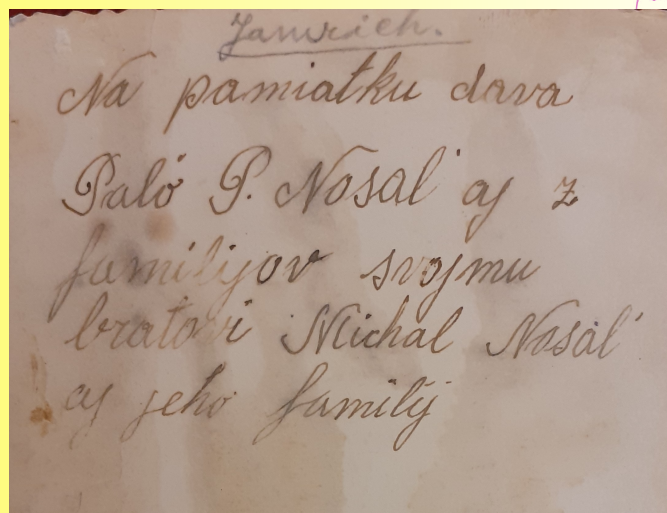
tak dosť. Boli sme niekoľko ráz na malinách, lesných jahodách a černiciach a ponúkalo sa nám aj rovno predo dverami: vo vinici stálo hádam aj pol tucta broskýň, ktoré rodili najsladšie plody, aké som odvtedy nejedol. Nielen keď kvitli stromy, ale aj keď boli broskyne zrelé, sa šírila z nich priam opojná vôňa, také boli aromatické. Okrem toho, veď už usilovne dozrievalo hrozno niekoľkých druhov, takže výber ovocia bol bohatý. Najradšej som mal druh, ktorý sme volali "dinka", dozrieval medzi prvými a voňal ako muškát otonel.

Konečne prišiel deň obaračky. Otec rozhodli, kto ostal doma a kto šiel do vinice. Keďže členovia rodiny by neboli stačili porobiť všetko, obarať a doma spracúvať hrozno na víno, pozvali podľa potreby aj iných obaračov. Odstrihnuté strapce sa kládli do košíkov, košiarikov a putní, ktoré chlapi nosili k vozom a tam vysypávali hrozno do podlhovastej kade po dĺžke voza alebo do menších okrúhlych. Pred odchodom s poslednou fúrou hrozna domov sa rozpútala naozajstná veselica, akási slávnosť vďakyvdania za úrodu, čiže obaračková slávnosť v malom rodinnom kruhu. Všetci obarači boli radi, že sa robota skončila. Pracovať napoly zohnutý unavovalo väčšmi ako

telesná námaha spojená s obaraním. Napriek tomu celý čas neprestali zhovorky a žarty, prerušované raz veselými, raz smutnými piesňami. Keď sa obarači blížili k posledným radom, nálada sa lepšila a veselosť sa stupňovala. Mládenci a mladší ženáči rozmliaždili v rukách hrozno, najradšej čierne otelo primiešali doň trochu zeme a pokúšali sa zafarbiť dievčencom a ženám tváre. Ony sa im snažili uniknúť, či už naozaj alebo len naoko, chlapi za nimi, ale nakoniec ich, pravdaže, vždy dohonili. Keď boli kone zapriahnuté, ozdobili sme ich priehlavky a štveme - postroje girlandami a zavesili im na krky vence, ktoré sme so starou mamou uplietli z kvetov, čo som natrhal na medziach a v agátovom lese. Všetci si posadali na vozy a spievajúc sa pobrali do dediny. My, stará mama a ja, sme museli vo vinici nocovať ešte dva razy, kým doma dovърšili robotu okolo vína. Až potom prišli po nás s dvoma vozmi. Na jeden by sa nebolo všetko spratalo, lebo za dva mesiace sa naše zariadenie o niekoľko kusov rozmnožilo. Akurát, keď sme prišli domov, začínal hroznový mušt kvasiť. Vtedy chutil najlepšie, pretože sa v ňom tvoril prírodný kysličník uhličitý, ktorý ho robil ešte chutnejším ako je dnešná vinea, pretože v

Forka, ktorú poslal Paľo Nosál' bratovi Michalovi.
Na fotke je Paľo Nosál' s rodinou.

Zadná strana fotky s popiskom.

ňom bola aj hustá hroznová dužina. Pre mamičku a pre nás, deti, otec robievali každý rok aj bezalkoholické víno, pretože sme obyčajne odmietali piť. Naše nám vydržalo niekedy aj do nového. Podobne ako zimné melóny a dyne, dule, hrušky a jablká sa odkladali aj osobitné druhy hrozna, najmä otelo, ktoré vydržalo i do januára. Popri šuškách (sušených jablkách a hruškách nakrájaných na rezník), slivkách, lekvároch a samozrejmej kvasenej kapuste a inej zelenine bolo i hrozno dobrou zásobárňou vitamínu C až do jari. V tom roku - dvadsiatom siedmom - boli naša stará mama strážiť vinicu posledný raz. Tvrdý a namáhavý život roľníckej ženy ich poznačil veľmi ťažko, zanechal na nich citeľné stopy. Hoci sa držali dobre takmer do posledku, zrazu sa ich zdravotný stav zhoršil. Začali navidomoči chudnúť a strácať sily, takže nevládali chodiť. Ich osud sa začal naplňať. Oslabli natoľko, že nemohli ani

hovoríť. Keď sa moja najstaršia sestra Zuza, ich vnučka, vydávala štrnásteho januára 1927, po návrate z kostola otec nedovolil, aby hudba vošla do dvora, smeli hrať len pred vrátami. Po svadobnom obede odišli všetci hostia s mladým párom do Podemu (vtedy sa ešte volal Mŕtvica), kam sa sestra vydávala za Martina Jesenského. voľakedajšieho člena cárskej gardy. Tretí deň nato bol posledný v živote starej mamy. Skonali tíško večer v spánku na posteli v prednej chyži. Keď si na nich spomínam, vidím ich v duchu ako sedia pri peci, z jednej strany ich verná mačka, z druhej strany ja, alebo kľáčim na šamlíku, na ktorý si kládli nohy, hladkajú ma po hlave a rozprávajú hádky - rozprávky; alebo prežívam s nimi posledné leto vo vinici, kde mi tiež všemožne preukazovali svoju lásku a dobrotu. To boli moje krásne zážitky s nimi, ktoré hrejivo pôsobia na mňa ešte i dnes, najmä vo chvíľach, keď im pozerám do tváre na rodinnom obrázku z roku 1924, na ktorom ako jednoročný sedím na mamičkinom lone, otec napravo a stará mama naľavo od nás.

**Spomienky boli uverejnené
v Ročenke Spolku Slovákov z Bulharska
v roku 2001**

**Fotky sú ilustračné, neboli súčasťou
uverejneného článku**

- spracovala Katka -

DOBRÁ KNIHA NEMÁ KONIEC

Napísala Ema Sklabinská z Pivnice (9 rokov)

V knižnici stála jedna stará kniha. Bola podriapaná, počmáraná a postrihaná. Po celý čas bola v tmavom kúte. Časom na ňu zaútočili pavúky a urobili si na nej pavučiny. Nikto sa jej nechcel dotknúť. Všetci sa jej báli. Hovorilo sa, že z nej počuť nejaké strašidelné zvuky.

Až raz pristúpilo ku knihe jedno smelé dievčatko. Chcelo si knihu vziať, ale odrazu kniha vypustila čudné zvuky. Dievča neváhalo a knihu si zobralo. Keď si dievčatko knihu prinieslo domov, bolo nemilo prekvapené. Pomaly, s námahou rozpoznalo písmená B,... I,... B,... L,... I, ...A. Knihu ošetrilo lepiacou páskou. Kniha sa veľmi potešila, že je znovu ako nová. Od radosti sa otvorila. Z otvorenej knihy vyletovali jeden za druhým zlaté verše. Pri ďalšom obrátení listu objavil sa opravdový palác. Znovu sa obrátil list knihy a zjavili sa

nekonečné schody. Po tých schodoch do paláca vstupovali anjeli, ktorí krásne spievali. Na nasledovnej strane bolo nakreslené otvorené okno a tvár, ktorá žiarila. Potom vôkol tej ľudskej postavy sa zoskupili všetky živé bytosti. Zvieratká pili vodu, kvietky a stromy kvitli, šťastné deti sa hrali. Tak sa list po liste striedali. Až dodnes tá kniha v knižnici sa nachádza.

Dievča zostalo príjemne prekvapené. Nevedelo, čo má povedať. Myšlienkou jej prebehlo: „Je dobré, že som si vzala túto knihu. Krásne mi je spoznávať tento svet.“

NESPAVÁ NERVOZITA

Napísala Aleksandra Muhová z Báčskeho Petrovca (21 rokov)

Dnes v noci nebudem ľahko spať,
pretože mám príliš veľa na svojom svedomí,
príliš veľa života.
Točí sa mi hlava,
chcem príliš veľa,
príliš sa teším,
príliš často utekám,
príliš často sa hýbem.
Skrátka – mám všetkého priveľa.

A preto prepáč,
ak nedovolím aj tebe zaspáť
Preto sa nečudujte,
ak máte život pod viečkami,
namiesto snov.
Skrátka – toto je pre mňa príliš dlhá noc.
Keď sa otočíte na druhú stranu,
stále ste to vy a ak nevidíte svoju tvár,
obrysy najroztomilejšieho vraha,
Príliš veľa premýšľam,
príliš veľa žiadam,
príliš často rozprávam,
príliš často sa túlam.

Stručne povedané - mám príliš veľa všetkého.
Preto ma dnes večer otravujú tiene,
tak sa nečudujte,
keď vyskočím
ako z postele,
z vlaku.
Toto je malá nespavá nervozita.

Medový hrnček

Za slniečka, skoro zrána,
vstala včielka, vybúvaná.
Vstala – a už letí, hej!
po lúčine zelenej.

Na lúčine v slnka jase
na stá kvetov rastie v kráse,
prvosienky, kašky – hľad',
kto by ich chcel vyrátať!

A už včielka ku nim sadá
a už prosí, čo by rada:
„Kvietky-krásky, nože, hej!

Dajte šťavy medovej!“
A tie kvety a tie krásy
hneď ju pozývajú z lásky
do svetlice ružovej,
ku hostine hotovej.

A sa smejú, smejú stíška
a jej lejú do kalíška,
do hrnčička lejú jej
vonnej rosy medovej.

Pije včielka, chtivo pite,
u kašky i u ľalie
sladký zberá peľ i mok –
už má plný hrnčičok!
Letí včielka poľom v lese,
hrnčiček si s medom nesie,
keď tu koprc! premilá
hrnčiček si rozbila!

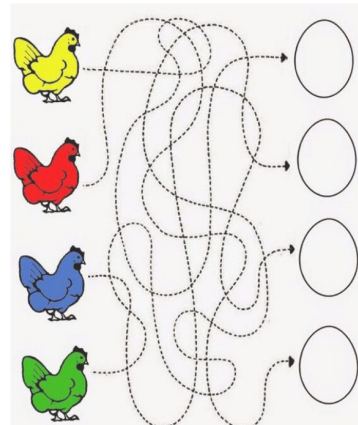
Rozbila, jaj! hrnček, sklienku,
rozliala si medovienku –
Podťe, kto má medík rád,
podťeže si pochutnať!

Ilustrovala Helenka Koňariková
Napísala Ľudmila Podjavorinská

Nájdí 10 rozdielov a obrázky vyfarbi

Nájdí správne vajíčko a vyfarbi podľa farby sliepočky

Skúste vylúštiť hádanku

V krabici máte 13 modrých guľôčok a 15 červených guľôčok. Mimo krabice máte tiež 28 červených guľôčok. Teraz náhodne vyberieme z krabice dve guľôčky. Ak majú rôzne farby, modrú vrátime späť do krabice a červenú odložíme bokom. Ak majú rovnakú farbu, vyberieme ich a späť do krabice vložíme jednu červenú guľôčku. Pokračujeme, kým v krabici nezostane len jedna guľôčka. Akú farbu bude mať?

Obpoveď
Posledná guľôčka bude MODRÁ. Keďže guľôčky
sa budú vyberať len v dvojitých a zračilí ste s
nepárny počet MODRÝCH guľôčok, vždy
zostane jedna MODRÁ, ktorú budete znova
kladieť do krabice, až kým nezostane sama.

Redakcia Vám praje veselú Veľkú noc 2025

Kovačické insitné umenie zapísané do zoznamu UNESCO

Kovačické insitné maliarstvo, významný prvok nehmotného kultúrneho dedičstva Srbska, sa dostalo na prestížny Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Rozhodnutie o jeho zápise prijal Medzivládny výbor pre zachovanie nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO na svojom 19. zasadnutí, ktoré sa konalo v Asuncióne v Paraguaji od 2. do 7. decembra 2024.

Umenie s hlbokými koreňmi

Kovačické insitné maliarstvo je jedinečným fenoménom, ktorý vznikol pod silným vplyvom slovenskej ľudovej kultúry. Do Národného registra nehmotného kultúrneho dedičstva Srbska bolo zapísané už v roku 2012. Jeho charakteristickými znakmi sú syté olejové farby, výrazná farebnosť a autentické zobrazenie tradičného života Slovákov žijúcich v Kovačici. Témy obrazov čerpajú z dedinského prostredia, historických udalostí, každodenného života, ale aj spoločenských a morálnych hodnôt miestnej komunity.

Ako osobitná forma naivného umenia sa začalo rozvíjať už v 30. rokoch 20. storočia. Postupne sa z Kovačice rozšírilo aj do ďalších miest a v druhej polovici storočia získalo uznanie nielen v bývalej Juhoslávii, ale aj na medzinárodnej scéne.

Nominácia a spolupráca inštitúcií

Na úspešnej nominácii sa podieľalo viacero významných organizácií. Návrh pripravilo Centrum nehmotného kultúrneho dedičstva v spolupráci s Obcou Kovačica, Galériou a Nadáciou Babka a Galériou insitného umenia Kovačica. Pri príprave nominácie pomáhali aj Múzeum Vojvodiny,

Múzeum vojvodinských Slovákov, Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, Mestská knižnica Kovačica a ďalšie organizácie i jednotlivci.

Slovenské kultúrne dedičstvo v UNESCO

Kovačické insitné umenie sa stalo ďalším prvkom slovenského pôvodu v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO. Slovensko je v tomto prestížnom zozname zastúpené už deviatimi prvkami:

Fujara – hudobný nástroj a jeho hudba (2005, 2008)
Terchovská muzika (2013)
Gajdošská kultúra (2015)

Bábkarstvo na Slovensku a v Česku (2016)
Horehronský viachlasný spev (2017)
Modrotlač (2018)
Drotárstvo (2019)
Sokolarstvo – živé dedičstvo ľudstva (2021)
Tradiície spojené s chovom koní plemena lipican (2022)

Zápis kovačického insitného umenia do zoznamu UNESCO potvrdzuje jeho výnimočnú hodnotu a význam pre zachovanie kultúrnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí.

- red -

Zdroj: Nematerijalno kulturno nasleđe Srbije – Intangible Cultural Heritage Serbia

Ako pestovať georgíny

Georgíny, alebo aj dalie, sú obľúbené kvety, ktoré každoročne oživujú záhrady svojimi pestrými farbami a rôznymi tvarmi. Tieto rastliny pochádzajú z Mexika, ale vďaka svojej odolnosti a krásnym kvetom sa stali obľúbenými v záhradkách po celom svete. Aby ste si mohli užívať ich bohaté kvitnutie, je potrebné dodržiavať niekoľko kľúčových zásad pri ich pestovaní.

Výber správneho miesta

Georgíny majú radi slnečné stanovište. Pre kvalitné kvitnutie je nevyhnutné, aby mali dostatok slnečného svetla, aspoň 6 až 8 hodín denne.

Pokiaľ sú pestované v polotieni, môžu síce prežiť, ale ich kvitnutie bude slabšie. Dôležité je tiež zabezpečiť dobrú drenáž pôdy, pretože georgíny neznášajú prebytočnú vlhkosť, ktorá môže spôsobiť hnilobu koreňov.

Výsadba a hĺbka

Ideálny čas na výsadbu georgín je na jar, keď pominie riziko mrazov, teda približne v prvej polovici mája.

Pred výsadbou je dobré pripraviť pôdu. Pôda by mala byť kyprá, humózna a mierne kyslá až neutrálna. Cibule georgín vysádzajte do hĺbky približne 15 až 20 cm, podľa veľkosti hľuzy, pričom medzi jednotlivými rastlinami nechajte vzdialenosť približne 30 až 40 cm.

Takto zabezpečíte dostatok miesta pre rastúce korene a rastliny sa nebudú navzájom prekrývať.

Zalievateľnosť a hnojenie

Georgíny potrebujú pravidelnú zálievku, najmä počas obdobia kvitnutia, ale dbajte na to, aby pôda nebola stále premokrená. Príliš veľa vody môže viesť k hnilobe koreňov. Voda by mala byť mäkká a mierne teplá, najlepšie ráno alebo večer.

Zimná starostlivosť

Georgíny sú mrazuvzdorné len v miernych zimách, preto je potrebné na jeseň, keď začnú prvé mrazy, vykopať hľuzy. Robte to jemne, aby ste nepoškodili korene. Hľuzy jemne očistite od zvyškov pôdy a nechajte ich vyschnúť. Následne ich skladujte na suchom a tmavom mieste pri teplote okolo 5 až 10 °C. Ak máte zimy s mrazmi, hľuzy by mali byť uložené v pilinách alebo jemne zabalenej slame, aby sa neznehodnotili.

Rozmnožovanie

Georgíny môžete rozmnožovať aj delením hľúz. Tento úkon je najvhodnejší na jar, keď sa začne vegetačné obdobie. Hľuza by mala mať minimálne jeden zdravý výhonok, ktorý môžete oddeliť. Delenie je jednoduchý spôsob, ako získať viac rastlín a zároveň zaručiť zdravý rast.

Výsadba Kvetinové hľuzy vysádzajte na slnečné miesto na jar, po skončení mrazov.

Zalievka Zabezpečte pravidelnú zálievku, ale dbajte na dobrú drenáž.

Hnojenie Používajte hnojivá s vysokým obsahom fosforu a draslíka počas leta.

Opora Použite kôl alebo sieťky na podporu rastu vysokých odrôd.

Cez zimu Na jeseň vykopte hľuzy a uskladnite ich na suchom a chladnom mieste.

Rozmnožovanie Rozdeľujte hľuzy na jar pre nové rastliny.

PODÁVANIE RÚK

Naši predkovia podaním ruky naznačovali, že v ruke nedržia zbraň, že prichádzajú v mieri a priateľstve.

Ruku podávame jednoducho

Ruku si nepodávame cez prekážku, napríklad cez stôl alebo "do kríža" s ďalším párom. Priateľské gesto akým je podanie ruky sprevádzame úsmevom a pohľadom do očí. Muž pri podávaní ruky vždy stojí, ak sedí, vstane a stojí vzpriamene.

Aj bežné podanie ruky má svoju symboliku a musí rešpektovať určité pravidlá.

Stisk je pevný

Dlaň je mimoriadne citlivá, preto silno vnímame rôzne odchýlky od prirodzeného podania ruky. Stisk má byť krátky a pevný, nemá trvať dlhšie ako sekundu.

Nevhodné sú familiárne sprievodné prejavy.

Nevhodný je stisk predlaktia druhou rukou, potľapkanie po chrbte, dlhé až nekonečné trasenie rukou, ktoré uvádza partnera do rozpakov. Voči žene je takýto postup absolútne nemiestny.

Niekdedy radšej ruku nepodávame

Ruku nepodávame obsluhujúcemu personálu, čašníkom, upratovačkám, vrátnikom. Nie preto, že by sme si ich prácu nevážili, ale preto, že ich úloha je iná, a preto s podaním ruky nerátajú. Zbytočne by sme ich priviedli do rozpakov. Ak však prideme do našej obľúbenej reštaurácie, kde si tykáme s čašníkom, ruku mu podáme, sme predsa skôr známi.

Ruky pri pozdrave musia byť vždy čisté.

Nepodávame ruky v lyžiarskej rukavici, v sadre. Ľudia, ktorí nemajú pravú ruku, prípadne namiesto nej majú protézu, si zvykli podávať ľavú ruku prevrátenou dlaňou, takže ju môžeme prijať pravou rukou.

Ak sa nám potia ruky, nosíme v pravom vrecku vreckovku, do ktorej si dlaň vdy pred podaním ruky nenápadne utrieme. Ak hovoríme o pravom vrecku, je zrejme že vdy podávame pravú ruku, aj keď sme ľaváci.

Spoločensky významnejší podáva ruku ako prvý. Spoločensky významnejšia osoba musí mať právo sama sa rozhodnúť, komu ruku podá a komu nie.

Aj dnes by sme mali pristupovať k žene obozretne a počkať, či nám podá ruku.

To isté platí o staršej osobe a nadriadenom.

Pre páňov

Pery sa ruky nedotknú

Nielen medzi klasickou šľachtou, ale aj medzi mladými mužmi sa stále udržuje zvyk pobozkať dáme ruku.

Muž ruku iba jemne nadvihne, naopak, sám skloní hlavu a svojimi perami sa priblíži k ruke. Ruky sa v skutočnosti nedotkne, jeho pery sa zastavia centimeter nad chrbtom ruky a vráti sa späť.

Ak muž pobozká ruku jednej dáme, musí rovnakým spôsobom pozdraviť aj všetky ostatné dámy.

Pre dámy

Žena môže sedieť

Žena má pri podávaní ruky isté úľavy, môže podávať ruku posediačky a v rukavici, ak je súčasťou večerných šiat, vonku v koženej alebo pletenej rukavici.

Ak však bude podávať ruku rovnako alebo spoločensky vyššie postavenej žene, radšej tiež vstane, aby nepôsobila namyslene.

Ak si staršia žena dá dole svoju rukavicu, mladšia žena to musí urobiť tiež.

ŤAHANÁ REJTEŠA

Prísady

hladká múka

voda

štipka soľ

lyžica octu

bravčová masť na pokvapkánie

Plnka: syr, tekvica, višne, orechy, mak, jablká

Postup

1. Pripravíme si cesto z hladkej múky, vody, soli a octu.

2. Cesto poriadne vypracujeme, rozvaľkáme na asi 2 cm a necháme 30 min. (obrázok 1).

3. Potom ho začneme naťahovať na čistom obruse, dávame pozor, aby sa neroztrhlo (obrázok 2).

4. Roztiahnuté cesto pokvapkáme zohriatou bravčovou masťou a posypeme napríklad makom (obrázok 3).

5. Zatočíme pomocou obrusu (obrázok 4 a 5).

6. Pred pečením potrieme masťou. Pečieme cca 30 min. pri 200 °C do hneda (obrázok 6 a 7).

Dobrá chuť !

OBRÁZOK 1

OBRÁZOK 2

OBRÁZOK 3

OBRÁZOK 4

OBRÁZOK 5

OBRÁZOK 6

OBRÁZOK 7

OBRÁZOK 8

**Spolok Slovákov z Bulharska
vyhlasuje**

VI.ročník literárnej súťaže „Dolnozemske zlaté pero“

Poslanie súťaže

Poslaním súťaže je podporiť literárnu tvorbu Slovákov žijúcich na Dolnej zemi s cieľom inšpirovať a prezentovať mladú generáciu v literárnej tvorbe v materinskom jazyku, možnosťou rozvíjať svoj talent a prostredníctvom literárnych časopisov uverejniť svoju tvorbu na Slovensku. Súťaž podporuje časopis Dotyky (časopis pre mladú literatúru a umenie), Literárny týždenník (dvojtyždenník Spolku slovenských spisovateľov) a časopis Fajauka (časopis Spolku Slovákov z Bulharska). Súťaž bude prebiehať elektronickou formou, výstupom bude zborník v elektronickej podobe.

Propozície literárnej súťaže

Súťaž je určená Slovákom, ktorí žijú na Dolnej zemi (Slováci z Bulharska, Slováci z Rumunska, Slováci z Juhoslávie, Slováci z Maďarska) a tvoria v slovenskom jazyku a Slovákom, ktorí žijú na území Slovenska a majú pôvod na Dolnej zemi.

Uzávierka súťaže

1. 5. 2025. Práce zaslané po tomto termíne nebudú do súťaže zaradené a po súhlase autora môžu byť zaradené do ďalšieho ročníka súťaže.

Podmienky súťaže

1. Súťažné práce musia byť pôvodné, doteraz nepublikované a nesmú byť zaslané do iných súťaží a musia byť napísané v slovenskom jazyku.

2. Práce musia byť označené a musia obsahovať:

- názov práce, meno autora, bydlisko - adresa, krajina, vek, kontaktné údaje
- práce v úprave: Times New Roman; veľkosť 12; riadkovanie 1,5
- v prípade účastníkov zo Slovenska treba uviesť pôvod a vzťah k Slovákom z Dolnej zeme
- súhlas so spracovaním osobných údajov

3. Práce je potrebné zaslať emailom: **zlatepero.ssb@gmail.com**

4. Maximálny rozsah prác:

Poézia: 3 - 5 básní

Próza: 1 – 2 práce, maximálne 5 strán formátu A4

5. Výsledky súťaže oznámi vyhlasovateľ súťaže po vyhodnotení na webových stránkach www.ssb.sk. Víťazi budú upovedomení o výsledkoch a bude im

poštou zaslaný diplom. Ocenené práce vyjdú v elektronickej zborníku, ktorý bude zverejnený na webstránke. Vybrané texty uverejní časopis Dotyky a časopis Fajauka. Organizátor si vyhradzuje právo redakčnej úpravy publikovaných textov po konzultácii s autorom.

Kategórie

POÉZIA

- I. Kategória: základné školy
- II. Kategória: gymnázia a ostatné stredné školy
- III. Kategória: dospelí

PRÓZA

- I. Kategória: základné školy
- II. Kategória: gymnázia a ostatné stredné školy
- III. Kategória: dospelí

Súťažné práce hodnotí odborná porota zložená zo spisovateľov pôsobiacich na Dolnej zemi a na Slovensku.

Porota si vyhradzuje právo neudelieť niektorú z cien.

Vyhlásenie výsledkov

5. júl - Deň zahraničných Slovákov

